

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет комп'ютерних інформаційних технологій
Кафедра економічної кібернетики та інформатики

СТАСИШИН Марія Василівна

Аналіз впливу податкової політики на економічні процеси - The analysis of the tax policy impact on the economic processes.

спеціальність: 124 - Системний аналіз
освітньо-професійна програма - Системний аналіз

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
САМ-21
М. В. Стасишин

Науковий керівник:
Пришляк К.М.

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

"22" 11 2022р.

Завідувач кафедри
Л. М. Буяк

ТЕРНОПІЛЬ - 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	12
1.1 . Визначення функцій та структури податкової системи	12
1.2. Загальні принципи побудови податкової політики в Україні	22
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2 МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ В ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	29
2.1. Основні підходи до моделювання впливу податкової політики на економічні процеси	29
2.2. Модель державного регулювання поведінки економічних суб'єктів під впливом зміни рівня оподаткування в умовах трансформації економіки.....	36
Висновки до розділу 2.....	48
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ, НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ....	49
3.1. Аналіз впливу рівня оподаткування на рівень суспільного виробництва і добробуту	49
3.2. Аналіз рівня податкового навантаження в умовах сучасної податкової системи України	60
Висновки до 3 розділу.....	71
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Податкова політика впливає на усі етапи відтворювального процесу та процесу розподілу доходів між членами суспільства. Цей вплив може проявитися як в стримуванні відтворювання та уповільненні темпів економічного розвитку країни, так і в стимулюванні підприємницької активності, забезпеченні умов для стійкого і швидкого економічного зростання та підвищенні рівня суспільного добробуту в Україні.

В останні роки в Україні відзначається зростання внутрішнього валового продукту, промислового виробництва та реальних доходів населення. Водночас вітчизняні та закордонні вчені в галузі економіки відзначають уповільнення темпів ринкових перетворень в Україні та вважають за необхідне активізацію державної системи стимулювання розвитку підприємницької діяльності. Збереження позитивних економічних тенденцій можливе лише за умови проведення зваженої економічної, в тому числі податкової, політики, що потребує відповідного наукового забезпечення, зокрема, поглиблення досліджень в сфері податкового регулювання економічних процесів.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю розвитку та удосконалення податкової політики з метою підтримки економічного зростання шляхом впровадження нових принципів побудови податкової системи країни.

Велику увагу дослідженню проблеми розвитку системи оподаткування приділяють вітчизняні економісти, вчені і практики М. Азаров, Л. Бабич, Д. Бендерська, В. Буряковский, О. Василик, А. Горський, А. Гриценко, В. Глущенко, Л. Дикань, С.Єсипов, В. Ільїн, М. Кучерявенко, І. Лунина, П. Мельник, В. Онегіна, А.Соколовська, Л. Тимошенко, В. Федосов, І.Чугунов та інші.

З уваги на це темою дипломної роботи була вибрана задача модельного дослідження впливу податкової системи на економічні процеси, з метою збільшення ефективності функціонування економічних суб'єктів, економіки країни в цілому та підвищення рівня добробуту населення України.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є побудова математичної моделі податкової політики в аспекті поведінки економічних суб'єктів під впливом податків та аналіз основних тенденцій впливу зміни основних параметрів податкової системи на такі економічні показники як рівень суспільного добробуту, об'єм суспільного виробництва та обсяг податкових надходжень до бюджету. Такий аналіз дозволить далі сформулювати загальні рекомендації відносно принципів побудови оптимальної податкової політики.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких **завдань**:

- проаналізувати сучасну податкову систему України і чинники, що зумовлюють вплив податкової політики на відтворювальний процес;
- розробити модель впливу податкової політики на поведінку економічних суб'єктів в умовах трансформаційної економіки;
- оцінити вплив рівня оподаткування на рівень суспільного виробництва і добробуту через зміну стимулів до праці економічних суб'єктів за допомогою математичного моделювання;
- проаналізувати рівень податкового навантаження та його вплив на підприємницьку діяльність в умовах діючої в Україні податкової системи;

Об'єкт дослідження. Податкова система як важель державного регулювання економічних процесів.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є математичні методи, моделі та інформаційні технології дослідження впливу податкової політики на поведінку суб'єктів економіки.

Методи дослідження. При проведенні досліджень були використані системний підхід та комплексний аналіз проблеми, порівняльно-аналітичні методи дослідження, а також методи математичного моделювання економічних процесів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у застосуванні методів економіко-математичного моделювання до удосконалення механізму державного регулювання економічних процесів, що розглядається як система фіскальних важелів та методів управління податковим навантаженням, що

підвищить рівень підприємницької діяльності, позитивно вплине на показники соціально-економічного розвитку регіону.

Практична значущість отриманих результатів. Практична цінність результатів дослідження полягає у розробці науково-прикладних положень, які дають можливість зниження рівня податкового навантаження на підприємства зі значною часткою доданої вартості у ціні продукції.

Побудована в роботі модель дозволяє розрахувати зміни в кількості робочого часу економічних суб'єктів під впливом змін рівня оподаткування. Результати моделі дають можливість проаналізувати вплив рівня податків на об'єм суспільного виробництва та рівень суспільного добробуту з урахуванням зниження стимулів до праці економічних суб'єктів, що пов'язані зі збільшенням податкових ставок. Та визначити оптимальний рівень загального оподаткування, приймаючи у якості критерію оптимальності податкової політики максимальний рівень суспільного добробуту.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 81 сторінка. Робота містить 12 таблиць, 13 рисунків. Список використаних джерел складає 32 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

1.1. Визначення функцій та структури податкової системи

Податкова політика - це сукупність принципів, використовуваних при побудові і реалізації податкової системи. Є.Б. Бережний визначає податкову політику як “сукупність заходів держави щодо впровадження системи податків, форм і методів їх стягнення, які відповідають конкретно–історичним умовам та враховують традиції і менталітет нації” [19].

Податкова політика є невід’ємною частиною і найбільш ефективним інструментом державної економічної політики. При формуванні податкової політики необхідно враховувати рівень економічного розвитку держави, з одного боку, і основні пріоритети державної економічної політики, з іншого боку. Крім того, податкова політика має змінюватися в залежності від змін економічної політики держави і соціальних проблем у суспільстві [11].

Податкова політика визначає характер і задачі податкової системи, яка, насамперед, повинна забезпечити необхідними ресурсами фінансування витрат держави. Крім того, шляхом зміни податкових ставок, надання або ліквідації податкових пільг держава, за допомогою податкової системи, може регулювати економічну поведінку суб’єктів господарювання, стримуючи або стимулюючи їхню ділову активність у тому або іншому напрямку. Таким чином податкова політика відіграє значну роль в сучасних економічних відносинах [18].

Основним елементом податкової політики і тим важелем, за посередництвом якого податкова політика впливає на суб’єктів економіки, є податкова система.

Загальний характер, форми і методи державного регулювання підприємницької діяльності в більшості розвинутих країн визначаються пріоритетами економічної стратегії країни або в досягненні високих темпів економічного зростання, або в забезпеченні міжнародної

конкурентоспроможності національного капіталу, або в рішенні проблем зайнятості, стабілізації цін, або інших цілей. Необхідно відзначити, що сучасна система державного регулювання підприємницької діяльності в розвинутих країнах характеризується переважанням економічних методів стимулювання [14].

При цьому головним інструментом державного регулювання економіки є фінансовий механізм, основний елемент і несуча основа якого - податкова система. Податки - найбільш ефективний інструмент непрямого регулювання економічних процесів. Тому державне регулювання економіки, саме через використання податкових важелів, повинно бути спрямоване на забезпечення і підтримку збалансованого економічного росту, ефективне використання ресурсів, стимулювання інвестицій і підприємницької активності.

Основним елементом податкової політики і тим важелем, за посередництвом якого податкова політика впливає на суб'єктів економіки, є податкова система.

Відповідно до Закону України «Про систему оподаткування», під податковою системою або системою оподаткування розуміється «сукупність податків і зборів (обов'язкових платежів) у бюджети й у державні цільові фонди, стягнутих у встановленому законами України порядку» [6].

Для більш повного розуміння суті податкової системи, її ролі в реалізації державної економічної політики необхідно ввести більш повне визначення податкової системи. Податкову систему доцільно розглядати як сукупність таких елементів:

- податкове законодавство, як сукупність нормативних актів, регулюючих податкові відносини, що включає перелік існуючих у державі податків, зборів і інших обов'язкових платежів разом з методиками визначення податкових сум, термінами і методами їх сплати й іншими зведеннями, необхідними для повного і своєчасного виконання платниками податків своїх зобов'язань;

- законодавчо встановлені правила введення нових і зміни існуючих податків і інших обов'язкових платежів, а також відповідальність учасників податкових відносин, їх права й обов'язки;

- державні інститути, що здійснюють збір податків і інших обов'язкових платежів, контроль слушності розрахунку податкових сум і своєчасності їх сплати, накладення штрафних санкцій за неправильне виконання податкових зобов'язань;

- платники податків, що повинні відповідно до закону розрахувати і сплатити в бюджет податки.

Податкова система може бути структурно зображена таким чином (рис. 1.1):

Податкова система	
Сукупність нормативних актів, регулюючих податкові відносини	Загальнодержавні принципи внесення змін до нормативних актів, які стосуються оподаткування
Податкові інститути	Платники податків

Рис. 1.1. Основні елементи податкової системи

Подібне визначення податкової системи або системи оподаткування дозволяє врахувати взаємовплив елементів і вплив кожного з перерахованих елементів на економіку держави в цілому.

Основу податкової системи складає така категорія як податок. Як економічна категорія, податок являє собою нецільовий, безоплатний, безумовний і обов'язковий платіж, внесений юридичними і фізичними особами у відповідний бюджет на підставі чинного законодавства. Крім того, більшість економістів розуміє під категорією «податок» не тільки власне податки, але й інші обов'язкові платежі суб'єктів податкових відносин у бюджет або позабюджетні цільові фонди. У якості таких платежів можуть виступати збори,

що є обов'язковими, безоплатними, але цільовими або мита, що є обов'язковими, нецільовими, але не є безоплатними. Подібний підхід до поняття податку виправданий із погляду економіки, тому що всі ці платежі формують податковий тиск на платника податків.

Сукупність головних функцій та підфункцій податкової системи може бути зображена графічно (рис. 1.2).

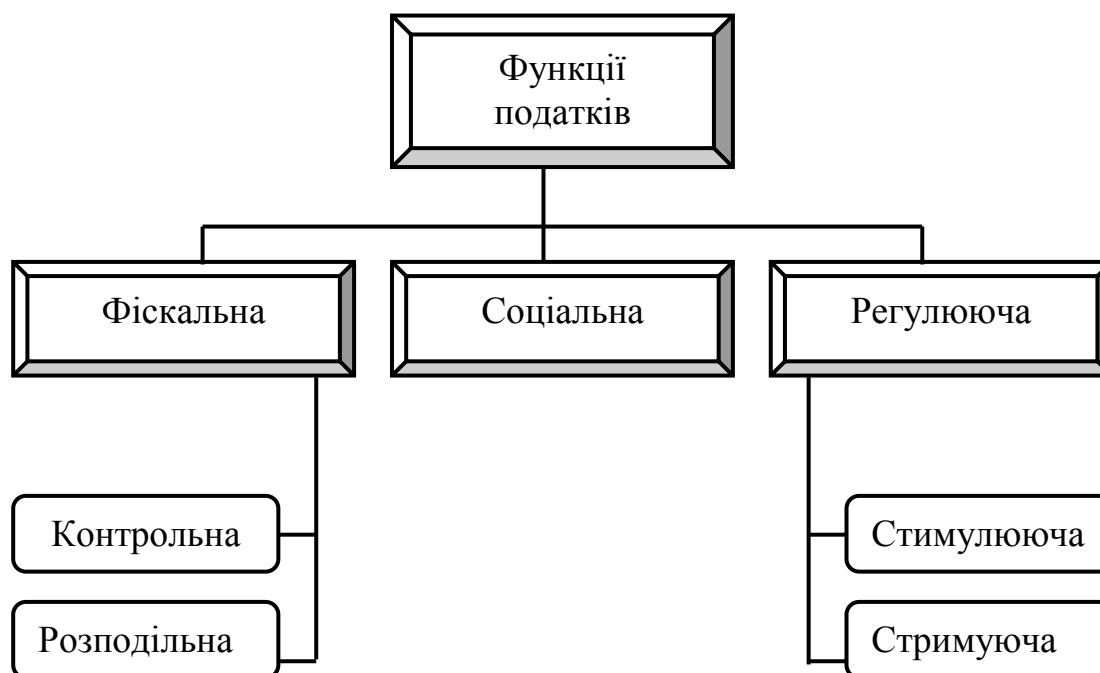

Рис. 1.2. Сукупність функцій та підфункцій податків

За допомогою фіскальної функції реалізується головне суспільне призначення податків - формування фінансових ресурсів держави, що акумулюються в бюджетній системі і позабюджетних фондах, і необхідних державі для здійснення власних функцій [1].

Соціальна функція податків полягає в підтримці соціальної рівноваги шляхом зміни співвідношення між прибутками окремих соціальних груп із метою згладжування нерівності між ними.

Регулююча функція податків полягає в регулюванні дій суб'єктів, що господарюють, за допомогою заходів економічного стимулювання або стримування, вона виявляється через:

- встановлення і зміну системи оподаткування;
- визначення податкових ставок, їх диференціації;
- надання податкових пільг.

Вплив податкової політики на економіку держави, що може виявлятися в цілому ряді наслідків [16]:

- податкова система може підсилити або послабити соціальне розмежування суспільства. Регресивна податкова система перекладає основний вантаж податків на малозабезпечені верстви населення, що призводить до зниження платоспроможного попиту на товари масового споживання, вона також може призвести до соціально-політичних вибухів у суспільстві. Занадто прогресивна система оподаткування підриває стимули до збільшення прибутку, та як слідство, знижує схильність до накопичення й інвестування, призводить до відтоку капіталу в тіньову економіку або країни з більш м'яким оподаткуванням;

- через відповідні механізми, податкова система впливає на науково-технічний прогрес, стимулює прогресивну перебудову системи виробництва. Таким чином можуть стимулюватися або стримуватися капіталовкладення в науково-дослідні роботи, освоєння і виробництво нових видів продукції;

- через ринковий механізм податки впливають на рівень цін на різноманітні товари і на структуру ціни товару. Непрямі податки, збільшуючи ціну товару, можуть істотно впливати на обсяги продажів, особливо, товарів з еластичним попитом.

Функціонування податкової системи України можна представити у вигляді такої моделі рис. 1.3.

Найважливішим завданням податкової політики на сучасному етапі є побудова такої податкової системи, що найбільшою мірою відповідає вимогам як із боку суб'єктів оподаткування, так і з боку уряду. Метою податкової політики повинні стати: звільнення ринкових сил, подолання спаду виробництва, стабілізація економіки, стимулювання пріоритетних сфер діяльності і структурних змін. Важливе значення має узгодженість податкової політики і

політики держави в соціальній сфері, тому що зниження податків призведе, принаймні тимчасово, до зниження державних прибутків.

Рис. 1.3. Модель функціонування податкової системи України

Найважливішим завданням податкової політики на сучасному етапі є побудова такої податкової системи, що найбільшою мірою відповідає вимогам як із боку суб'єктів оподаткування, так і з боку уряду. Метою податкової політики повинні стати: звільнення ринкових сил, подолання спаду виробництва, стабілізація економіки, стимулювання пріоритетних сфер діяльності і структурних змін. Важливе значення має узгодженість податкової політики і політики держави в соціальній сфері, тому що зниження податків призведе, принаймні тимчасово, до зниження державних прибутків.

Податкова політика як засіб макроекономічного регулювання, властивий економіці ринкового типу, в Україні лише починає формуватися. Невирішення

проблеми на концептуальному рівні призводить до нестабільності податкової політики, що дестабілізує економіку, зумовлює використання податків не як засобу регулювання економічних процесів, а як засобу мобілізації доходів до державного бюджету, тобто у їх фіскальній функції. Тому розвиток податкової політики повинен супроводжуватися реформуванням всієї економічної політики України.

Багато підприємців і керівників українських підприємств називають непродуману податкову політику одним із найважливіших чинників, стримуючих економічний ріст у державі. Протягом останніх років більше 70% керівників підприємств різних форм власності називають рівень податків і процедуру їх розрахунку самим серйозним чинником, що обмежує зростання виробництва [12]. Вони вважають необхідною умову економічного зростання зниження рівня оподаткування, та спрощення податкової системи. У список податків, що викликають найбільші труднощі, входять податок на додану вартість, нарахування на фонд заробітної плати, податок із прибутку і податок на землю [17].

Як свідчать дослідження, граничний рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет України, включаючи відрахування до Пенсійного фонду, недостатньо обгрунтований, оскільки не враховує специфіку внутрішньої структури ВВП України. При його використанні держава може вилучати в бюджет до 70-80% доходів підприємств [15]. Фактично узаконюється порядок, при якому в об'єкт оподаткування вводиться не тільки нова створена вартість, але й собівартість, що суперечить науковим основам розподільчих відносин. Це вкрай негативно відбивається на виробництві.

Біля 50% підприємців вважають за необхідне не тільки зниження податків, але і стабілізацію податкового законодавства, а також, зміну підходу до оподаткування взагалі.

Надмірний податковий тиск та складність податкового законодавства призводить до активного зростання тіньової економіки у державі. С.О.Коваленко зазначає, що надмірне оподаткування є однією з головних причин поширення

тіньової економіки: “Надмірне оподаткування, яке обмежує матеріальну базу відтворення, знижує доходність підприємств, обмежує джерела розвитку. За таких обставин відбувається зниження платоспроможності, посилення дефіциту обігових коштів, скорочення обсягів виробництва, що мотивує розширення бартерних операцій як засобу розрахунку з кредиторами, використання натурального обміну для погашення боргів, в тому числі по заробітній платі, і дозволяє приховувати справжні величини одержаних прибутків, здійснювати інші, пов’язані з цим зловживання” [84]. За таких обставин тіньова економіка стала засобом самозахисту від свавілля стихії ринку та вимушеної реструктуризації економіки, що по суті забезпечило виживання основної маси населення. Саме завдяки існуванню тіньової економіки соціальна напруга в суспільстві не набула вибухового характеру навіть в умовах зростання заборгованості по зарплаті, низьких соціальних гарантіях.

Але тіньова економіка має більше негативних наслідків, в результаті збільшення обсягів неформальної зайнятості відбувається розширення тіньового товарообігу, вилучення значних коштів з легальної економіки, заміщення продукції власного виробництва імпортом аналогічних товарів. До того ж ухилення від сплати податків зумовило реструктуризацію пропорцій відтворення, спотворення дійсних результатів роботи. На цьому фоні значно посилилася корупція, загострилося кримінальне становище. Виходячи з наслідків процесу розширення тіньової економіки, фахівці стверджують, що це руйнівний процес, який поглиблює кризу [24]. На його основі відбувається некерований, стихійний перерозподіл створеного продукту на користь окремих суб’єктів економіки за рахунок ураження інтересів більшості населення.

Для того щоб визначити модель податкової системи, що відповідає сучасному етапу соціально-економічного розвитку України, необхідно проаналізувати загальні закономірності розвитку податкової політики, що

відображають зв'язок між рівнем розвитку держави і характеристиками податкової системи. Тому формування податкової системи України потребує вивчення досвіду розвинутих країн у побудові і реформуванні податкових систем і використанні теоретичних моделей податкової політики, що дозволяють врахувати як рівень розвитку економіки держави, так і цілі державної економічної політики. І в першу чергу вивчення загального рівня податкового тиску на економічних суб'єктів.

Прямі податки, такі як: податок на прибуток підприємств та податок на доходи фізичних осіб, тримають лідерство протягом 2016-2020 рр, на кінець досліджуваного періоду, ці податки мають незначне зниження, однак перебиваються зростаючою тенденцією непрямих податків. Ці особливості є відособленням інфляційних процесів, які виникають за рахунок зниження ефективності виробництва. Передумовою такої ситуації служить зростання рівня податкового навантаження. Протягом 2016-2020 рр, рівень податкового навантаження в Україні склав: загальне податкове навантаження – 38%, бюджетне – 27,3%, податкове навантаження на працю – 10,5%.

З прийняттям Податкового кодексу у 2010 році, податкова система не зазнала суттєвих змін.

Податкова система, з прийняттям у 2010 році Податкового кодексу, суттєвих змін не зазнала.

У 2019 році пандемія COVID-19 призвела до значного скорочення податкових доходів України і більшості країн світу. Це пов'язано із зниженням економічної активності та із заходами податкової політики.

У зв'язку з пандемією коронавірусної хвороби COVID-19 та запровадженими карантинними обмеженнями, істотні зміни відбулися в ринковій кон'юктурі, що викликало зниження податкоспроможності господарюючих суб'єктів багатьох галузей [19].

Щоб мінімізувати економічні втрати в системі національного господарства у березні 2020 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки

платників податків на період здійснення заходів спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» [7].

В довоєнний час податкова система України передбачала доповнення складових впливу на податкову систему, за рахунок визначеної мети податкової системи, а саме наповнення бюджетів фінансовими ресурсами.

До початку воєнної агресії на території України, податкова система стрімко рухалася у напрямку фіскалізації й обмежень. З січня 2022 року, почав діяти ПДВ на електронні послуги від нерезидентів фізичним особам і фізичним особам-підприємцям, які працюють без ПДВ.

Під час воєнного стану в квітні 2022 року був прийнятий Закон № 2142, який звільняв імпортні товари, які ввозяться підприємствами від мита та ПДВ, звільнялися від митних платежів транспортні засоби, які ввозилися громадянами, також вводилася тимчасова пільга на несплату податку на нерухомість, яка розташована на територіях бойових дій за 2021 та 2022 роки [8].

На законодавчому рівні також були також встановлені ставки акцизного податку на ввезення на територію України бензинів моторних, скропленого газу, важких дистилляторів на рівні 0 євро за 1000 літрів, та встановлення ставки ПДВ з постачання на митній території ввезених товарів на рівні 7%.

Наразі в Україні вибудовуються нові вектори побудови податкової системи, з врахуванням національної свідомості платника податків, що власний добробут залежить від рівня економічного розвитку держави, що дасть можливість нову модель економічної поведінки, та нову модель податкової системи.

1.2. Загальні принципи побудови податкової політики в Україні

Податкова система стала одною з основних причин, що стримують економічний розвиток України. Сучасна податкова політика в останні роки була спрямована головним чином на збільшення збору податкових платежів у бюджет.

Щороку при підготовці чергового Державного бюджету України постає питання про необхідність збільшити бюджетні надходження. Основним аргументом на користь додаткових доходів є необхідність фінансування соціальних програм, передбачених чинним законодавством та фінансування заходів, спрямованих на забезпечення структурної перебудови народного господарства. Це призводить до появи нових податків та змін, що спрямовані на збільшення обсягів податкових надходжень, у механізмі дії існуючих податків.

Основну частину зведеного бюджету, формують саме податки та збори.

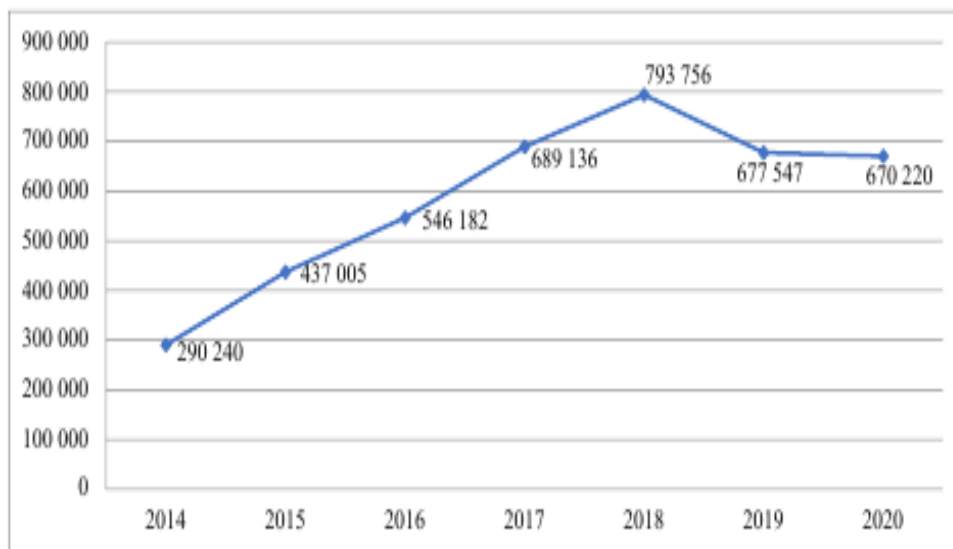

Рис. 1.4. Податкові надходження зведеного бюджету України, 2014–2020 рр., млн грн.

Прогнозні дані обсягів доходів Державного бюджету 2022—2023 рр., наведені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Прогнозні дані обсягів доходів Державного бюджету у 2022—2023 рр.,
млрд грн

Показники доходів	Роки			Абсолютний приріст, млрд.грн.		Відносний приріст, %	
	2021 (план зі змінами)	2022 (прогноз)	2023 (прогноз)	2022/ 2021	2023/ 2022	2022/ 2021	2023/ 2022
Податкові надходження	949,5	1018,6	1135,1	69,1	116,5	7,28	11,44
Загальний фонд	881,6	940,6	1055,0	59,0	114,4	6,69	12,16
Спеціальний фонд	67,8	78,0	80,2	10,2	2,2	15,04	2,82
Неподаткові надходження	134,6	134,8	139,1	0,2	4,3	0,15	3,19
Загальний фонд	80,0	85,1	87,3	5,1	2,2	6,38	2,59
Спеціальний фонд	54,6	49,7	51,8	-4,9	2,1	-8,97	4,23
Інші доходи	3,1	1,9	1,9	-1,2	0,0	-38,71	0,0
Загальний фонд	1,4	0,6	0,6	-0,8	0,0	-37,14	0,0
Спеціальний фонд	1,7	1,3	1,3	-0,4	0,0	-23,53	0,0

Джерело: сформовано автором на основі [13]

Важливим чинником формування ефективної податкової політики є удосконалювання структури податкової системи України. Це викликає необхідність докладного аналізу можливих шляхів розвитку окремих податків відповідно до загальних принципів удосконалення податкової політики в Україні.

У світовій практиці податок на додану вартість вважається одним із кращих як з точки зору збираємості, так і з точки зору адміністрування і простоти у визначенні бази оподаткування [19]. Проте, в Україні саме ПДВ викликає найбільші складності у підприємців і саме з цим податком пов'язане найбільше число порушень податкового законодавства. Значна частка цього податку в

структурі доходів бюджету багато в чому обумовлена неповерненням авансованих сум податку експортерам. Невідшкодування призводить до зниження конкурентоспроможності українських товарів на міжнародному ринку, уповільнення темпів розвитку експорто-орієнтованих галузей економіки України. А оскільки частка експорту у внутрішньому валовому продукті складає біля половини, то наслідки неповернення ПДВ згубно позначаються на розвитку всієї економіки України.

Податок на додану вартість збільшує податкове навантаження, перш за все, на виробничі підприємства, в остаточній ціні продукції котрих значна частка доданої вартості.

Частина прибуткового податку з громадян у сукупних доходах консолідованого бюджету не дуже значна, але за результатами 2018 та 2019 років. Оскільки в Україні спостерігається дуже нерівномірний розподіл власності на засоби виробництва, доходами більшої частини населення є заробітна плата. Таким чином прибутковий податок з громадян лягає саме на заробітну плату.

Більшість громадян України сплачують прибутковий податок за граничними ставками у 15% та 20%. Більш високі доходи, які мають оподатковуватися за ставками 30% та 40%, приховуються від оподаткування, що викликано занадто високим оподаткуванням заробітної плати при урахуванні зборів соціальної спрямованості, які нараховуються на фонд заробітної плати.

Податок на прибуток згідно з законодавством України сплачують суб'єкти господарської діяльності, бюджетні, громадські та інші підприємства, установи та організації, які здійснюють діяльність, спрямовану на отримання прибутку як на території України, так і за її межами, та є резидентами України. Цей податок забезпечує значну частину державних доходів, що визначає його фіскальну спрямованість.

В умовах української податкової системи податок на прибуток підприємств не достатньо ефективно виконує регулюючу функцію. Як показує

практика, податок на прибуток підприємств стримує відтворювальні процеси. Це проявляється, перш за все, у значному збільшенні бази оподаткування через недосконалу систему нарахування амортизації та неможливість зменшення прибутку для оподаткування на всі витрати підприємства, які пов'язані з отриманням цього прибутку.

Занижені норми амортизаційних відрахувань стримують інвестиційні процеси в економіці України в умовах значно вищій ніж у розвинутих країнах вартості капіталу. Це призводить до відтоку капіталу в тінь та за кордон, що згубно відбивається на розвитку фондомістких галузей народного господарства.

Тому доцільно поступово знижувати ставки податку на прибуток водночас зі скороченням пільг по цьому податку з метою зниження сукупного податкового навантаження на підприємства. Крім того, доцільно лібералізувати амортизаційну політику з метою стимулювання підприємців до придбання та використання нового, високотехнологічного обладнання, яке дозволить підвищити якість продукції та продуктивність праці у народному господарстві України.

Значну частину доходів держави забезпечують збори соціальної спрямованості, базою оподаткування яких є фактичні витрати на оплату праці працівників, що включають витрати на виплату основної і додаткової заробітної плати та інших заохочувальних та компенсаційних виплат, у тому числі в натуральній формі.

До таких зборів входять збір на обов'язкове державне пенсійне страхування, збір на страхування на випадок безробіття, збір на обов'язкове соціальне страхування, збір на страхування від нещасного випадку на виробництві. Найбільшим з них є пенсійний збір, який надходить до Державного пенсійного фонду України та не враховується до консолідованого бюджету. Сумарна ставка цих зборів у загальному випадку становить біля 40% від фактичних витрат на оплату праці.

При аналізі структури податкових надходжень варто звернути увагу на єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва.

Фіксовані ставки єдиного податку встановлюються для фізичних осіб – підприємців, які здійснюють господарську діяльність, залежно від виду господарської діяльності, з розрахунку на календарний місяць:

1) для першої групи платників єдиного податку – не більше 10 відсотків розміру прожиткового мінімуму;

2) для другої групи платників єдиного податку – не більше 20 відсотків розміру мінімальної заробітної плати.

При подібному підході до розробки бюджету податкова система України фактично потрапляє до циклічного процесу зростання податкового тиску. Додатковий податковий тиск знижує попит на робочу силу з боку підприємств, які не мають податкових пільг і є сумлінними платниками податків, а це, як правило, найефективніші підприємства. Крім того, занадто високий рівень оподаткування призводить до міграції робочої сили та капіталу до країн з більш ліберальним оподаткуванням. Отже, база оподаткування звужується не тільки через скорочення зайнятості та зниження середньої продуктивності праці в народному господарстві, але й внаслідок впливу капіталу, зумовленого недосконалістю чинної податкової системи.

Аналіз податкової політики в Україні, показує, що існування заборгованості по податках і обов'язкових платежах приховує справжній рівень податкового навантаження в країні. Фактично сумлінні платники податків працюють в умовах, за яких податкове навантаження досягає рівня, що значно перевищує оптимальний не тільки з точки зору забезпечення максимального рівня суспільного добробуту, але й з точки зору рівня суспільного виробництва. Згубні наслідки для економічного зростання має високий рівень оподаткування та його нерівномірний розподіл між різними підприємствами і секторами економіки.

З метою впорядкування податкових пільг варто ввести обов'язкову щорічну статистичну звітність про обсяг наданих податкових пільг за видами

податків і напрямками використання коштів. Це дозволить забезпечити облік коштів, одержуваних підприємствами у вигляді податкових пільг, забезпечить прозорість механізму надання пільг та збільшить відповідальність осіб, що приймають участь у рішеннях щодо надання податкових пільг.

Важливим напрямком удосконалення податкової системи України повинен стати розвиток спрощеної системи оподаткування з використанням єдиного податку. Як видно з проведеного аналізу, цей податок дозволить багатьом підприємствам суттєво зменшити податкові відрахування та витрати на їх адміністрування. Крім того, після введення цього податку податкові надходження від суб'єктів малого бізнесу значно збільшилися.

Податкова система, що постійно змінюється, призводить до істотного збільшення витрат підприємців, пов'язаних із виконанням податкових зобов'язань. Стабілізація податкової політики повинна проводитись узгоджено з реформуванням інших інструментів державного регулювання економіки.

Суттєвого зменшення витрат на адміністрування можна досягти шляхом скорочення числа податків і зборів, які мають однакову базу оподаткування, максимальної уніфікації податкових баз і правил їх обчислення по окремих податках, порядку їх сплати, а також забезпечення стабільності і передбачуваності податкової системи.

Зниження рівня податкового тиску, лібералізація податкової системи і рівномірний розподіл податкового навантаження повинні сприяти поліпшенню інвестиційного клімату і поверненню в легальну сферу капіталів, виведених з-під оподаткування, у тому числі тих, що були вивезені за кордон.

Висновки до розділу 1

Можна зробити висновок, що податкова політика здійснює істотний вплив на всі економічні процеси в державі і на динаміку показників економічного

розвитку товариства. Формування податкової системи України не завжди відповідає найголовнішим принципам, які покладені в основу поняття “податок”.

На підставі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Як показує проведене дослідження, податкова політика істотно впливає на підприємницьку діяльність і економічні процеси в Україні. Особливо яскраво виявляється вплив податкової політики на етапі реформування економіки.
2. Засоби стимулювання, використовувані податковою політикою, неоднозначно впливають на економічні процеси: будь-які податкові пільги, стимулюючи корисну для держави діяльність суб’єктів господарювання, порушують конкурентну рівновагу, сприяють зловживанням і ухиленням від сплати податків.
3. Низький рівень доходів більшості громадян України збільшує негативні наслідки від оподаткування, які обумовлені втратою більшої частки корисності від споживання індивідуальних товарів.
4. . На рівень податкового тиску та його розподіл між економічними суб’єктами істотно впливають такі фактори як неплатежі по податковим зобов’язанням, взаєморозрахунки між підприємствами та бюджетами всіх рівнів.

РОЗДІЛ 2

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ В ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

2.1. Основні підходи до моделювання впливу податкової політики на економічні процеси

Податкова політика здійснює істотний вплив на всі економічні процеси і на динаміку показників економічного розвитку та потребує реформації на сучасному етапі трансформації економічних відносин в Україні. Експериментальний шлях пошуку оптимальних напрямків удосконалення податкової системи є неприйнятним – проведення експериментів у відношенні цілої країни неприпустимо.

Важливим є теоретичне дослідження можливості державного регулювання економіки по засобам податкової політики в державі шляхом моделювання впливу податкової політики на економічні процеси.

Розробки теоретичної моделі впливу податкової політики на економічні процеси, яка б, з одного боку, враховувала особливості перехідної економіки України на сучасному етапі, а з іншого боку, враховувала вплив податків на поведінку економічних суб'єктів на мікрорівні.

На сучасному етапі здається доцільним проаналізувати, за допомогою математичного моделювання, перш за все, вплив загального рівня оподаткування на обсяг суспільного виробництва та рівень суспільного добробуту. За допомогою такої моделі можна було б визначити оптимальні, з точки зору добробуту громадян країни, рівень податкового навантаження та структуру розподілу податків між різними групами у суспільстві.

Математична модель податкової політики може бути побудована на базі мікро-, макроекономіки або може поєднувати обидва рівні розгляду економічних

відносин. Під оптимальною податковою системою, у більшості випадків, прийнято розуміти таку систему, що дозволяє досягти високих темпів росту добробуту основної маси населення країни.

Перші спроби побудови моделей на базі макроекономіки були зроблені економістами класичної школи на підставі робіт А.Сміта [23,24]. Пізніше з'явилися моделі, побудовані на мікроекономічних засадах, найвідомішою з яких є модель, запропонована Рамсеєм у 1927 [25]. Після розробки кейнсіанської теорії багато економістів використовували її в якості бази для побудови математичних моделей бюджетно-податкової політики [23]. В останні роки найбільшою популярністю користуються моделі, побудовані на підставі поєднання мікро- і макроекономічних принципів.

У основі сучасних моделей податкової політики лежить неокласична теорія. Загальною особливістю цих моделей є їх орієнтація на економіку, в якій рівень зайнятості і рівень використання ресурсів близькі до повного. Незначні коливання порушують рівноважний стан і можуть бути обумовлені як циклічністю економічного розвитку, так і впливом зовнішніх чинників.

З погляду макроекономіки податкова політика розглядається як один з інструментів державного регулювання економіки. У залежності від того, яка макроекономічна модель використовується в якості теоретичної основи для розробки податкової політики, можна виділити декілька основних напрямків, що отримали найбільшу популярність останнім часом. До макроекономічних моделей відносяться моделі податкової політики, засновані на кейнсіанській і неокласичній теоріях.

За допомогою моделі, побудованої на кейнсіанській теорії, можна визначити вплив зміни ставки оподаткування на забезпечення повної зайнятості, інфляцію, внутрішній валовий продукт [24]. При цьому розглядаються тільки прямі податки (прибутковий податок), вплив непрямих податків можна замінити відповідним прибутковим податком, скоригованим з урахуванням граничної схильності до споживання. Враховуються такі припущення:

- ціни розглядаються як незмінні;

- рівень відсотка розглядається як постійний;
- зовнішня торгівля не враховується.

В основі моделі лежить формула сукупного попиту:

$$Y = D = S + I ,$$

де Y - доход або сукупна пропозиція;

D - сукупний попит;

$S = S_C + S'Y$ - сукупне споживання домогосподарств (S_C - мінімальне споживання, S' - гранична схильність до споживання);

I - інвестиційні витрати.

Вплив держави як провідника бюджетно-податкової політики враховується в такий спосіб:

$$Y = D = S_C + S'(Y - T) + I + G ,$$

Де G - державні витрати;

T - податки на доход.

З вище наведених формул шляхом диференціювання по T можна одержати так званий мультиплікатор державних податків (розмір державних витрат розглядається як постійний):

$$m_{y/T} = \partial Y / \partial T = S' / (1 - S').$$

Мультиплікатор державних податків показує, на скільки зменшиться (збільшиться) випуск при збільшенні (зменшенні) податків. У такий спосіб можна оцінити вплив зміни податків на об'єм ВВП [24].

Іншим напрямком досліджень на базі кейнсіанської теорії є розробка податкової політики, що забезпечує високу економічну стабільність і згладжування економічних циклів. З погляду кейнсіанської теорії, ринкова економіка створює надмірні і соціально небажані коливання сукупного обсягу виробництва. Поясненням цього є те, що ціни і заробітна плата є негнучкими і, що у відповідь на зміну сукупного попиту, зміниться в першу чергу сукупний обсяг виробництва, а не ціни [9]. Метою ранніх досліджень податкової політики на підставі кейнсіанської теорії було проектування податкової системи, яка могла б зменшити амплітуду економічного циклу, викликаного змінами в

сукупному попиту, і забезпечити необхідне фінансування для державних витрат у рамках регулювання економічних процесів і економічних циклів зокрема.

При розробці стабілізуючої податкової системи важливо визначити види податків, що змінюються при зміні національного доходу і можуть служити автоматичними стабілізаторами.

$$T = T'Y,$$

де T' - ставка податку на доход,

мультиплікатор по інвестиціях буде мати вид:

$$m_{y/I} = \partial Y / \partial I = 1 / (1 - S'(1 - T')).$$

Мультиплікатор в економіці з податками менше, ніж мультиплікатор безподаткового суспільства або мультиплікатор суспільства, де податки підвищуються незалежно від національного доходу, податкова система стабілізує економіку. Таким чином, податкова система з високою граничною ставкою податку на доход або споживання, по суті, прогресивна податкова система, згладжуючи економічні цикли, позитивно впливає на добробут населення.

Основним недоліком такої моделі є те, що ця модель не має обмеження державного бюджету й обмежень дефіциту бюджету зокрема. Автоматична стабілізація шляхом постійних або проциклічних податкових ставок означає, що бюджетний дефіцит рухається протициклічним чином.

Модель бюджетно-податкової політики, заснована на монетаристській теорії, багато в чому схожа на кейнсіанську модель. Проте, монетаристська модель не обмежується тільки товарним ринком, вона дозволяє зв'язати грошовий і товарний ринки. Ставка відсотка в цій моделі розглядається не як постійна, а формується на ринку капіталу. Основні залежності моделі:

Основні залежності моделі:

$$Y = D = S_C + S'(Y - T) + I + G,$$

$$I = I_C - BJ,$$

де B - коефіцієнт еластичності інвестицій по процентній ставці;

J - норма відсотка.

Поєднання вихідних рівнянь дозволяє одержати залежність, що відбиває взаємовплив ринку грошей і товарів:

$$Y = D = S_C + G + I_C + S'(Y - T) - BJ.$$

З одержаної залежності можна зробити сказати, що при постійному обсязі доходів збільшення податків призводить до зниження процентної ставки і навпаки, зниження податків призводить до росту процентної ставки.

Іншим напрямком у моделюванні податкової політики є використання неокласичної теорії в поєднанні з маржиналістською. У рамках таких моделей визначається вплив податків на суспільний добробут, оптимальні параметри податкової системи визначаються з умови максимізації функції корисності типового індивіда або сумарної функції корисності.

Ця модель дозволила набагато глибше проаналізувати вплив податкової політики на процеси, що відбуваються в сучасній економіці, модель має істотний недолік: при використанні неокласичної функції корисності ігнорується вплив податків на пропозицію робочої сили. Графічно це відповідає випадку, коли крива пропозиції робочої сили вироджується у вертикальну пряму (рис. 2.1).

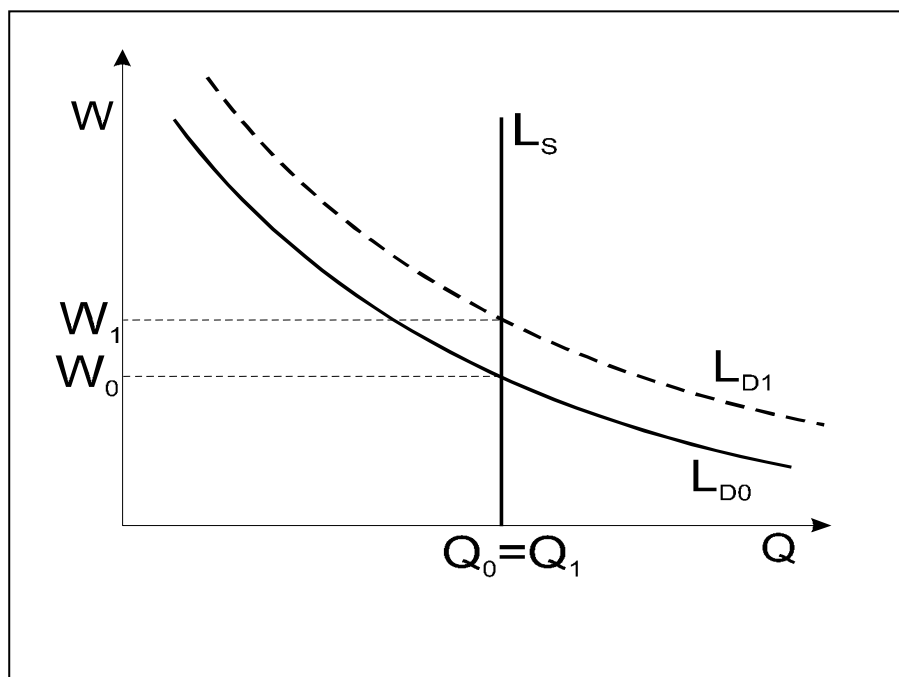

Рис. 2.1. Рівновага на ринку робочої сили

Як видно з рис. 2.1., крива пропозиції робочої сили L_S вертикальна, що відповідає припущенню про повне використання ресурсів у економіці. В цьому випадку, збільшення попиту на робочу силу та відповідне переміщення кривої L_D призводить лише до збільшення заробітної плати W , але не впливає на рівноважний обсяг робочої сили Q_0 .

З погляду мікроекономіки податкова політика держави впливає, у першу чергу, на добробут окремих громадян або домогосподарств. Тому в мікроекономічній моделі розглядається одна або декілька осіб, що стикаються з певними параметрами, які характеризують як самих осіб, так і зовнішнє середовище.

Цими параметрами можуть виступати продуктивність, час роботи, ціни на товари, корисність товарів для споживача. Домогосподарства розглядаються одночасно і як споживачі товарів, і як постачальники робочої сили. Вплив податкової політики на рівень добробуту домогосподарств оцінюється виходячи з умови, що індивід максимізує свою функцію корисності з урахуванням податкової політики уряду. Задачею уряду, у цьому випадку, є визначення такої податкової політики, яка б дозволила досягти максимального значення суспільного добробуту. Таким чином, формулюється задача умовної оптимізації, в якій враховуються бюджетні обмеження домогосподарств. Критерієм оптимальності податкової політики є добробут окремого члена товариства, який можна виміряти корисністю спожитих товарів. Керуючими параметрами є податки. У відповідь на зміну податків громадяни змінюють свої особисті характеристики, такі як кількість робочого часу і кількість спожитих товарів.

Основним недоліком мікроекономічних моделей є складність у формалізації функції корисності.

У залежності від рівня складності моделі, можуть розглядатися одна або декілька осіб, один або декілька товарів. Крім того, у деяких моделях розглядається вплив таких чинників як відхилення від податків, корупція, некомпетентність органів розподілу державних коштів. У більшості моделей

враховується відсутність повної інформації про суб'єктів оподаткування в державних органах, що проводять податкову політику.

Основні залежності моделі оцінки впливу податкової політики на добробут окремих громадян або домогосподарств, побудованої на мікроекономічній теорії, мають вигляд [23, 24]:

функція оптимізації:

$$\max u(c_i, l),$$

де $u(c_i, l)$ - функція корисності,

c_i - кількість товару i ,

l - кількість робочого часу;

бюджетне обмеження:

$$\sum c_i p_i = vl(1 - t),$$

де p_i - ціна товару i ,

v - заробітна плата,

t - ставка прибуткового податку.

На підставі результатів, отриманих із використанням мікроекономічної моделі, можна оцінити вплив прямих і непрямих податків на добробут громадян. При розгляді моделі з декількома особами враховується розподільча функція податків [26].

Змішана модель бюджетно-податкової політики дозволяє врахувати взаємовплив дій споживачів і виробників з одного боку, і дій уряду з іншого.

Споживач вирішує задачу максимізації добробуту при наявному бюджетному обмеженні.

Аналогічно, виробник або фірма вирішують задачу максимізації прибутків при відомих державних витратах і пропозиції робочої сили:

$$\max \Pi = c - vl,$$

де c - обсяг виробленої продукції, який є функцією робочого часу l і державних витрат g ,

$$c = f(l, g).$$

Уряд, у свою чергу, визначає параметри бюджетно-податкової політики, такі як: ставки прямих і непрямих податків і рівень державних інвестицій. Обмеженням бюджету є така залежність:

$$g = \sum c_i p_i / (1/\tau + 1) + vlt,$$

де c_i – кількість спожитого товару i ;

p_i – ціна i -го товару;

τ – ставка непрямих податків;

t – ставка прямих податків.

Змішана модель найбільш повно відбиває процеси, що відбуваються в реальній економіці, і дозволяє виявити взаємозалежності великої кількості параметрів національної економіки [23, 24].

Моделювання бюджетно-податкової політики є одним із найважливіших інструментів розробки й удосконалювання податкової системи держави. Існує велика кількість підходів до визначення впливу податків на економічні показники, і для рішення різноманітних задач необхідно використовувати різноманітні моделі. Для наближеної оцінки впливу зміни рівня оподаткування на основні економічні показники країни зручно використовувати макроекономічні моделі. Для більш детального аналізу впливу податків на дії і добробут споживача виправдане використання мікроекономічних моделей. У випадку комплексного дослідження системи оподаткування доцільно використовувати змішані моделі, що дозволяють комплексно оцінити вплив податків.

2.2. Модель державного регулювання поведінки економічних суб'єктів під впливом зміни рівня оподаткування в умовах трансформації економіки

Ключовим питанням податкової політики України в сучасних умовах є формування податкової системи, орієнтованої на економічне зростання.

Економічному зростанню сприяє така податкова система, яка забезпечує доходи держави, але, по можливості, менше викривляє ринковий механізм. З точки зору впливу на економічне зростання, важливими є такі характеристики податкової системи:

- загальний рівень оподаткування як частка доходів економічних суб'єктів, що вилучається в якості податків;
- вплив структури оподаткування на розподіл обмежених народногосподарських ресурсів в умовах безмежних потреб економічних суб'єктів.

При проведенні аналізу впливу загального рівня оподаткування на економіку України необхідно спиратися насамперед на теорію податкової політики, побудовану на сучасних макро- та мікроекономічних теоріях.

При викривленні вибору між роботою і відпочинком або між споживанням і інвестиціями податки породжують додаткові економічні витрати. Вони призводять до перерозподілу ресурсів, змінюючи відносні ціни, з якими стикаються домашні господарства і фірми, приймаючи свої економічні рішення. Така поведінка, обумовлена викривлюючим впливом оподаткування на відносні ціни в економіці, приводить до зменшення економічного добробуту.

Проаналізуємо вплив податкової системи, заснованої на прибуткових податках, на поведінку економічних суб'єктів. У випадку податку на особистий дохід кожна додаткова гривня доходу веде до збільшення суми податку на величину, що дорівнює граничній ставці прибуткового податку.

Розглянемо вплив збільшення ставки прибуткового податку на пропозицію праці. Відомо, що на кожную додатково зароблену гривню платники одержують менший чистий дохід після сплати податків, це викликає реакцію двох типів. З одного боку, оскільки віддача від кожного додаткового часу роботи знижується, економічні суб'єкти будуть працювати менше і лишати більше часу для відпочинку. Це так званий ефект заміщення. З іншого боку, ріст податків одночасно зменшує суму одержуваного (після сплати податків) доходу, і люди можуть працювати більше, щоб підтримати рівень доходів, які вони мали до

збільшення податків. Цей ефект доходу означає, що економічні суб'єкти відпочивають менше, коли стають біднішими внаслідок росту податків.

Таким чином, зростання податкових ставок призводить до формування замкнутого кола, яке графічно може бути представлено наступним чином (рис. 2.2):

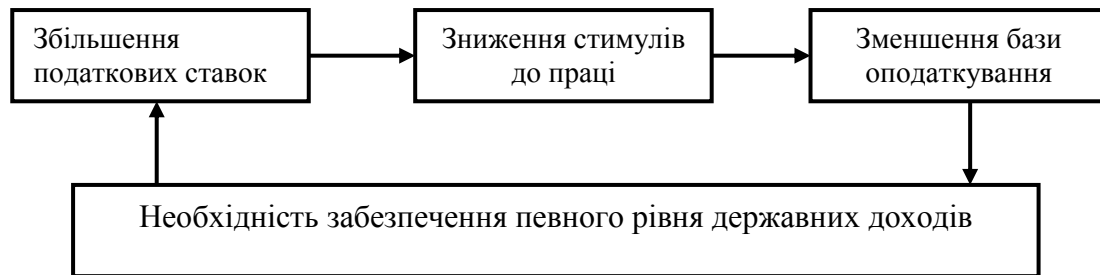

Рис. 2.2. Циклічність процесу підвищення податкових ставок з метою забезпечення доходів бюджету

Втрати від викривлюючої дії податків можуть бути мінімізовані за допомогою правильного вибору видів податків і їх розподілу в часі.

Низькі податкові ставки в сучасних умовах можуть стимулювати зростання виробництва і, відповідно, збільшення бази оподаткування в майбутніх періодах. Проте, у випадку занадто низьких податкових ставок, збільшення податкової бази може виявитися недостатнім для покриття дефіциту бюджету.

Аналіз податкової політики в Україні доцільно проводити з позиції утилітаризму, оскільки мірою ефективності такої політики, як і державної економічної політики в цілому, є рівень добробуту населення.

Для аналізу впливу податкової політики на рівень суспільного добробуту в Україні розглянемо можливість побудувати модель поведінки економічних суб'єктів в умовах, коли досягнення «першого кращого» оптимуму по Парето не можливе через наявність неусувних перешкод.

Розглянемо чітке математичне порівняння "першого найкращого" і "другого найкращого". Парето-ефективний стан лежить на межі виробничих

можливостей суспільства, і визначення його в загальному виді розглядають як задачу максимізації з обмеженням:

$$\max F(x_1, x_2, \dots, x_n)$$

при обмеженні: $\varphi(x_1, x_2, \dots, x_n) = c$.

Для рішення задачі оптимізації з обмеженнями складаємо функцію Лагранжа [23]:

$$L = F(x_1, x_2, \dots, x_n) - \lambda \varphi(x_1, x_2, \dots, x_n).$$

Умови парето-ефективності визначаються з:

$$F_i - \lambda \varphi_i = 0; i = 1, 2, \dots, n, \quad (2.1)$$

де нижній індекс i позначає частинну похідну по i -й змінній. Ці умови "першого найкращого" також можуть бути записані як

$$F_1 / \varphi_1 = F_2 / \varphi_2 = \dots = F_n / \varphi_n.$$

Далі припустимо, що будь-яка неусувна перешкода заважає виконанню однієї з цих умов (рівностей), наприклад, першої з них. Так що тепер

$$F_1 / \varphi_1 \neq F_2 / \varphi_2$$

або

$$F_1 / \varphi_1 = k F_2 / \varphi_2; k \neq 1. \quad (2.2)$$

Вираз (2.2) можна розглянути й як

$$F_1 / F_2 = k \varphi_1 / \varphi_2. \quad (2.3)$$

Можна припустити, що $F_1 = MU_1$ (гранична корисність блага 1), а $F_2 = MU_2$ (гранична корисність блага 2). У той же час цілком можна розглянути, що $\varphi_1 = MC_1$ (граничні витрати блага 1), а $\varphi_2 = MC_2$ (граничні витрати блага 2). Отже, $k \neq 1$ перешкоджає досягненню ефективності структури продукції в одному із секторів економіки.

Для знаходження умов "другого найкращого" необхідно включити перешкоду для досягнення ефективності в набір обмежень. Тепер задачу варто сформулювати як

$$\max F(x_1, x_2, \dots, x_n),$$

при обмеженнях: $\varphi(x_1, x_2, \dots, x_n) = 0$.

$$F_1 / F_2 - k \varphi_1 / \varphi_2 = 0.$$

Будуємо нову функцію Лагранжа:

$$L = F(x_1, x_2, \dots, x_n) - \lambda \varphi(x_1, x_2, \dots, x_n) - \mu \left(\frac{F_1}{F_2} - k \frac{\varphi_1}{\varphi_2} \right).$$

Таким чином, отримуємо умови нового оптимуму (оптимальне рішення типу "друге найкраще"):

$$F_i - \lambda \varphi_i - \mu \left(\frac{F_2 F_{1i} - F_1 F_{2i}}{F_2^2} - k \frac{\varphi_2 \varphi_{1i} - \varphi_1 \varphi_{2i}}{\varphi_2^2} \right) = 0; \quad i = 1, 2, \dots, n, \quad (2.4)$$

де $F_{1i}, F_{2i}, \varphi_{1i}, \varphi_{2i}$ - другі частинні похідні по i -й змінній.

Необхідно проаналізувати, чи може в ситуації, коли в одному із секторів економіки одна з умов парето-ефективності не виконується, "друге найкраще" досягатися виконанням умов парето-ефективності скрізь, де це можливо зробити. З порівняння формули (2.4) із формулою (2.1) очевидно, що це можливе тільки в двох випадках:

а) коли $\mu = 0$

або

б) коли $\mu \neq 0$, але вираз у дужках у формулі (2.4) дорівнює нулю для всіх i .

Випадок а) може бути відразу виключений, тому що з формули (2.4) видно, що для $i = 1, 2$ це означало б, що $F_1 / \varphi_1 = F_2 / \varphi_2$, а це неможливо з виразу (2.2). Залишається випадок б), який не можна виключати. Проте його ймовірність надзвичайно мала, оскільки ніщо не заважає виразу в дужках у формулі (2.4) приймати також будь-які позитивні або негативні значення.

Слід зазначити, що в реальній економіці, особливо в період трансформації, завжди мають місце ті або інші перешкоди досягненню парето-ефективності.

По-перше, це можуть бути неусувні недосконалості ринку. Ринковий механізм в автоматичному режимі роботи далеко не завжди в стані забезпечити ефективний стан економіки, а природа деяких благ така, що їхні ринки і зовсім

відсутні (суспільні товари та товари, що мають великі позитивні зовнішні ефекти).

По-друге, сама держава при введенні податків неминуче створює відхилення від парето-ефективності. Практично неможливо ввести невикривлюючі податки. Зокрема, будь-який податок на заробітну плату викривлює вибір між вільним і робочим часом.

По-третє, викривлення можуть бути обумовлені зовнішньоекономічною політикою іншої країни. Так, наприклад, при достатньо інтенсивній торгівлі між країнами, введення перешкод вільній торгівлі, наприклад, імпорتنих мит або імпорتنих квот однією із сторін веде до втрати добробуту іншою стороною.

По-четверте, мають місце обмеження соціально-політичного характеру, яких неможливо уникнути через небезпеку зростання соціальної напруги та необхідність забезпечення певного соціального захисту відповідних верств населення.

Якщо численні викривлення відносних цін або відсутність ряду ринків неусувні, то теорія "другого найкращого" повинна дати рекомендації політикам, які треба вводити відхилення від умов парето-ефективності в тих секторах економіки, де досягнення цих умов можливо. Якщо оптимальний розмір цих відхилень буде знайдений, то добробут суспільства буде вище в порівнянні із ситуацією, де цих відхилень не буде.

Економісти часто розглядають спрощені варіанти розв'язання проблеми знаходження "другого найкращого" [24]. Традиційним підходом стало припущення, що в одному з секторів економіки існує нерегульована монополія, а в іншому - підприємство суспільного сектора. Виробляються або взаємозамінні, або взаємодоповнюючі товари. Нехай монополіст виробляє продукт X і продає його по ціні $P_X > MC_X$. У суспільному секторі виробляється продукт Y .

Правило ціноутворення, яке має виконувати суспільний сектор, націлене на максимізацію суспільного добробуту. Для того, щоб його максимізувати, необхідно дотримуватись простого принципу: змінювати ціну доти, поки чистий

приріст добробуту залишається позитивним. Якщо далі неможливо змінювати ціну таким чином, щоб забезпечувати цей приріст, то можна вважати, що оптимальна ціна знайдена, причому незалежно від того, дорівнює вона граничним витратам або ні.

Якщо єдиний важіль, яким уряд може маніпулювати, це ціна товару Y , то принципове значення набуває критерій, на основі якого ця ціна визначається. Цей критерій може бути сформульований на основі вище наведеного підходу [24].

Таким чином, уряд побічно впливає на поведінку агентів через зміну ціни, не маючи безпосередніх важелів впливу на них. При цьому він крок за кроком визначає ціну (точніше кажучи, розмір її відхилення від граничних витрат), яка при наявних неусувних обмеженнях на досягнення "першого найкращого", дає оптимальний результат для добробуту суспільства. Політика поступового визначення керованих урядом параметрів із метою оптимізації суспільного добробуту одержала назву "поетапної політики "другого найкращого" [28].

Подібний підхід може використовуватися не тільки для випадку двох споживчих товарів. У якості одного з товарів може бути розглянутий вільний час економічних суб'єктів як величина, зворотна робочому часу. Розглянемо випадок, коли товар X являє собою споживчий товар, який виробляється як у приватному, так і в суспільному секторі, а товар Y являє собою вільний час економічних суб'єктів. У цьому випадку товари є взаємозамінними, тому що, по-перше, при збільшенні робочого часу збільшується прибуток економічних суб'єктів, отже, зростає платоспроможний попит на споживчі товари, по-друге, при виробництві товарів робочий час використовується як ресурс, отже, пропозиція більшої кількості праці збільшує пропозицію товарів. Таким чином, уряд повинен прагнути підвищити вартість вільного часу для стимулювання виробництва і споживання більшої кількості товарів.

Якщо урядовим інструментом є податки, то необхідно вибрати таку ставку, при якій ціна вільного часу буде вище, ніж у випадку відсутності податків. Ціна вільного часу може бути подана як $(1-t)v$, де v - ставка заробітної плати, t - ставка

податку. Очевидно, що підвищення ціни вільного часу може бути досягнуто встановленням негативної ставки податку, тобто субсидуванням. Отриманий результат узгоджується з результатами багатьох досліджень, побудованих на базі мікроекономічних моделей [23,24]. Проте такий результат не враховує обмеження державного бюджету і, таким чином, не може бути використаний на практиці.

Для аналізу податкової політики в Україні в період трансформації економіки необхідно побудувати модель, що враховує обмеження бюджету. На підставі такого аналізу можна буде дати практичні рекомендації по удосконаленню податкової політики.

Економіка України на сучасному етапі трансформації характеризується рядом особливостей, які необхідно враховувати при аналізі впливу рівня оподаткування на рівень суспільного виробництва і добробуту.

Протициклічна зміна податкових ставок, тобто підвищення ставок при економічному спаді і зниження при зростанні, спрямована на забезпечення бездефіцитного бюджету, також не доцільна, через негативний вплив збільшення податків на підприємницьку діяльність. Таким чином, оптимальною податковою політикою буде встановлення постійних податкових ставок, що призводять до помірному дефіциту бюджету в період економічного спаду і профіциту, що дозволяє уряду розраховатися по своїх боргах, у період економічного буму. Для проведення аналізу впливу рівня оподаткування при умовно перманентній податковій системі достатньо розглянути статичну модель.

З урахуванням цих міркувань розглянемо побудову статичної моделі податкової політики в аспекті поведінки економічних суб'єктів під впливом податків і в цій постановці проаналізуємо основні тенденції впливу зміни основних параметрів податкової системи (податкової ставки і структури податків) на такі економічні показники як рівень суспільного добробуту, об'єм суспільного виробництва та обсяг податкових надходжень до бюджету. Такий аналіз дозволить далі сформулювати загальні рекомендації відносно принципів побудови оптимальної податкової політики.

Суспільство складається з двох типів економічних суб'єктів. Перший тип являє собою найманого робітника, другий - підприємця. Частка осіб першого типу в загальному їх числі - k . Економічні суб'єкти надають різноманітні типи робочої сили. В економіці виробляється один товар c , що споживається індивідами і використовується для виробництва суспільного продукту g . Виробничий процес визначимо відомою функцією Кобба-Дугласа [23]:

$$Y = A \cdot X_1^{\alpha_1} \cdot X_2^{\alpha_2} \cdot X_3^{\alpha_3},$$

де Y - загальна кількість виробленого товару;

$\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3, A$ - показники ступеня та константа у функції Кобба-Дугласа відповідно;

X_1, X_2 та X_3 - виробничі ресурси,

яку стосовно до нашої моделі можна записати у вигляді:

$$c = A(kl_1)^\alpha ((1-k)l_2)^{1-\alpha-\tau} g_p^\tau, \quad (2.5)$$

де c - загальна кількість виробленого товару;

$\alpha, 1-\alpha-\tau, \tau, A$ - показники ступеня та константа у функції Кобба-Дугласа відповідно;

l_1 та l_2 - обсяг робочого часу найманого працівника та підприємця відповідно;

g_p - частина державних витрат, яка бере участь у виробничому процесі.

Слід зазначити, що в загальному випадку виробничим ресурсом з боку підприємця є не тільки робоча сила, але й капітал. Однак в рамках нашої статичної моделі фактор накопичення капіталу відсутній, а сам капітал, як відомо, може бути розглянутий як накопичена праця. Крім того, капітал підприємця, також як і час, може бути використаний як на виробництво, так і на споживання та відпочинок. Тому здається виправданим розгляд виробничого ресурсу підприємця як обсяг його робочого часу.

Суспільний продукт виробляється державним сектором із використанням приватного товару по лінійній технології, тобто одна одиниця приватного

продукту перетвориться в одиницю суспільного. Функції корисності економічних суб'єктів з урахуванням суспільного продукту мають вигляд:

$$\begin{aligned} U_1(c_1, (l_0 - l_1), g_1), \\ U_2(c_2, (l_0 - l_2), g_2), \end{aligned} \quad (2.6)$$

де c_1 і c_2 - кількість приватного товару, спожитого економічними суб'єктами першого та другого типів відповідно;

g_1 і g_2 - кількість суспільного товару, спожитого економічними суб'єктами першого та другого типів відповідно;

l_0 - загальний обсяг часу кожного з економічних суб'єктів, який може бути використаний як вільний або робочий час.

З огляду на те, що перший тип економічних суб'єктів - робітники, а другий - підприємці, їх бюджетні обмеження мають вигляд:

$$\begin{aligned} c_1 &\leq (1 - t_l)vl_1, \\ c_2 &\leq (1 - t_n)[c - vl_1], \end{aligned}$$

де v - реальна заробітна плата;

t_l і t_n - ставки податків на заробітну плату та прибуток відповідно.

Оскільки розглядається статична модель, у якій відсутній чинник накопичення капіталу, то бюджетні обмеження можуть бути розглянуті як рівняння такого виду:

$$\begin{aligned} c_1 &= (1 - t_l)vl_1, \\ c_2 &= (1 - t_n)[c - vl_1]. \end{aligned} \quad (2.7)$$

Економічні суб'єкти визначають кількість робочого часу і реальну заробітну плату, максимізуючи свої функції корисності і приймаючи податкові ставки екзогенно заданими. При цьому вони не враховують корисність, принесену їм суспільним продуктом, тому що не можуть прямо впливати на його кількість. Функції корисності в цьому випадку приймають вид:

$$\begin{aligned} U_1^* &= U_1(c_1, (l_0 - l_1)), \\ U_2^* &= U_2(c_2, (l_0 - l_2)). \end{aligned} \quad (2.8)$$

Ставки податків встановлює держава, забезпечуючи цим рівень державних прибутків:

$$g = \gamma [t_l k v l_1 + t_n (1 - k) [c - v l_1]], \quad (2.9)$$

де γ - показник ефективності податкової системи держави, що визначається як відношення суми податкових надходжень за відрахуванням витрат на утримання самих фіскальних органів і інших витрат, пов'язаних з адмініструванням і збиранням податків, до загальної суми надходжень.

Державні прибутки, в загальному випадку, витрачаються як на споживання так і на виробництво приватного товару. Таким чином, загальний обсяг податкових надходжень дорівнює сумі усіх державних витрат

$$g = g_1 + g_2 + g_p.$$

Для того, щоб оцінити вплив податків на добробут громадян держави розглянемо математичну модель дій індивідів в умовах (2.5) - (2.9). Для робітника оптимізаційна задача приймає вигляд:

$$\max [U^*_1 = U_1(c_1, (l_0 - l_1))]$$

при обмеженні

$$c_1 = (1 - t_l) v l_1.$$

Для підприємця оптимізаційна задача приймає вигляд:

$$\max [U^*_2 = U_2(c_2, (l_0 - l_2))]$$

при обмеженні

$$c_2 = (1 - t_n) [c - v l_1],$$

де c визначається виразом (2.5).

Аналіз впливу податків на поведінку економічних суб'єктів може бути проведений шляхом аналізу змін пропозицій робочого часу найманого робітника і підприємця при зміні рівня оподаткування.

Доцільно розглядати модель податкової політики саме з використанням адитивної ступеневої функції корисності і аналізуючи поведінку двох типових індивідів, перший із яких - одержує дохід тільки від найманої праці, а другий - отримує прибуток підприємств.

Рівняння (2.8) приймають вигляд:

$$\begin{aligned} U_1^* &= c_1^\eta + (l_0 - l_1)^{1-\eta}, \\ U_2^* &= c_2^\eta + (l_0 - l_2)^{1-\eta}, \end{aligned} \quad (2.10)$$

де η - показник ступеня, що характеризує переваги індивіда між споживанням приватного товару та вільним часом.

Для оцінки загального рівня добробуту у суспільстві введемо функцію суспільного добробуту у вигляді:

$$U = kU_1 + (1 - k)U_2. \quad (2.11)$$

U_1 та U_2 при використанні адитивної ступеневої функції корисності приймають вигляд:

$$\begin{aligned} U_1 &= c_1^\sigma + (l_0 - l_1)^{1-\sigma-\xi} + g_1^\xi, \\ U_2 &= c_2^\sigma + (l_0 - l_2)^{1-\sigma-\xi} + g_2^\xi, \end{aligned} \quad (2.12)$$

де σ - показник ступеня, що характеризує переваги індивіда щодо споживання приватного товару у порівнянні зі споживанням суспільного товару і вільного часу;

ξ - показник ступеня, що характеризує переваги індивіда щодо споживання суспільного товару у порівнянні зі споживанням приватного товару і вільного часу.

Рівняння (2.5) – (2.12) описують модель, яка дозволяє розрахувати зміни в кількості робочого часу економічних суб'єктів під впливом змін рівня оподаткування. Зміни обсягу робочого часу призводять до змін об'єму суспільного виробництва та, відповідно, рівня суспільного добробуту. Таким чином можна проаналізувати вплив рівня податків на об'єм суспільного виробництва та рівень суспільного добробуту з урахуванням зниження стимулів до праці економічних суб'єктів, що пов'язані зі збільшенням податкових ставок. Та визначити оптимальний рівень загального оподаткування, приймаючи у якості критерію оптимальності податкової політики максимальний рівень суспільного добробуту.

Висновки до розділу 2

Моделювання бюджетно-податкової політики держави та її впливу на економічні процеси є дуже важливим елементом розвитку загальних принципів побудови системи державного регулювання економіки. У результаті аналізу розробленої моделі можна зробити такі висновки.

1. Податкові ставки, що забезпечують максимальний рівень податкових надходжень, не відповідають максимальному обсягу суспільного виробництва і максимальному рівню суспільного добробуту. Отже, недоцільно встановлювати податкові ставки, що відповідають максимально високому рівню податкових надходжень.

2. Якщо кошти, що збираються в якості податків, не беруть участь у виробництві, то будь-яке збільшення податків призведе до скорочення виробництва, тому що податки знижують стимули до праці. Якщо кошти, що збираються в якості податків, беруть участь у виробництві, то збільшення податків до значного рівня призводить до росту суспільного виробництва.

Максимальний рівень суспільного добробуту забезпечує рівномірна структура розподілу податкового навантаження між різними типами доходів..

РОЗДІЛ 3

МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ, СПРЯМОВАНОЇ НА АКТИВІЗАЦІЮ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Аналіз впливу рівня оподаткування на рівень суспільного виробництва і добробуту

Принцип нейтральності оподаткування ґрунтується на положеннях теорії добробуту. Модель економіки добробуту передбачає, що платежам у бюджет завжди протистоять послуги у відповідь з боку держави. Справжні втрати в добробуті пов'язані з тим, що необхідність сплачувати податки змушує споживачів відмовлятися від товарів, яким вони віддавали перевагу, тобто змінювати структуру власного споживання. У свою чергу виробники не можуть збільшити виробництво до рівня, при якому споживачі ще готові платити.

Поставлена задача (2.12) зводиться до задачі умовної оптимізації функцій індивідуальної корисності економічних суб'єктів в умовах екзогенно заданих ставок податків. Для її вирішення у роботі пропонується послідовно розглянути дві задачі оптимізації, поєднуючи аналітичний метод пошуку оптимальних значень параметрів з чисельним.

Сформулюємо ще раз оптимізаційну задачу для економічного суб'єкту першого типу (найманого робітника):

$$\max [U_1^* = c_1^\eta + (l_0 - l_1)^{1-\eta}] \quad (3.1.)$$

при обмеженні

$$c_1 = (1 - t_l) v l_1.$$

Для її вирішення використовуємо метод множників Лагранжа. Лагранжیان для найманого робітника може бути записаний у вигляді:

$$L_1 = c_1^\eta + (l_0 - l_1)^{1-\eta} + \mu_1 \{ c_1 - (1 - t_l) v l_1 \}. \quad (3.2)$$

Визначимо множник μ_1 . Продиференціювавши лагранжиан по c_1 і l_1 , отримаємо:

$$\mu_1 = -\eta c_1^{\eta-1} = -\frac{(1-\eta)(l_0-l_1)^{-\eta}}{(1-t)v}. \quad (3.3)$$

Враховуючи бюджетне обмеження

$$c_1 = (1-t_l)v l_1,$$

одержимо алгебраїчне рівняння щодо l_1

$$\eta[(1-t_l)v]^\eta l_1^{\eta-1} - (1-\eta)(l_0-l_1)^{-\eta} = 0. \quad (3.4.)$$

Корінь рівняння відповідає максимальному значенню корисності найманого робітника при заданих значеннях відносної заробітної плати v і податкової ставки t_l .

Для аналітичного вирішення рівняння (3.4.) необхідно задати значення показника ступеня η . Для розрахунків приймаємо $\eta = 0.5$.

При $\eta = 0,5$ рівняння (3.4.) має вигляд:

$$0,5[(1-t_l)v]^{0,5} l_1^{-0,5} - 0,5(l_0-l_1)^{-0,5} = 0. \quad (3.5)$$

Звідси, вирішуючи рівняння щодо l_1 , одержуємо залежність l_1 від v такого виду:

$$l_1 = \frac{(1-t_l)v}{1+(1-t_l)v}. \quad (3.6)$$

Формула (3.6) дозволяє однозначно визначити кількість робочого часу найманого робітника, відповідну максимальному значенню його індивідуальної корисності при заданих відносній заробітній платі v і податковій ставці t_l .

Для використання чисельного методу вирішення оптимізаційної задачі для підприємці з урахуванням аналітичного вирішення оптимізаційної задачі для найманого робітника потрібно прийняти коефіцієнти параметрів для розрахунків.

Прийняті для розрахунків значення перелічених параметрів наведені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1.

Вхідні дані

Параметр	A	α	k	η	l_0	τ	σ	ξ
Значення	5	0.3	0.75	0.5	1	0.3	0.5	0.3

Чисельна оптимізація поведінки підприємця проводиться за допомогою ЕОМ з використанням функції “Пошук рішення” табличного редактору Microsoft Excel.

Розрахунок проводиться наступним чином. На першому етапі послідовно задаються значення податкових ставок на доход економічних суб’єктів із діапазону від 0 до 1 із кроком 0,1. Потім проводиться пошук таких значень відносної заробітної плати і робочого часу підприємця, що відповідають максимальному значенню його корисності при заданих ставках податків. При цьому враховується поведінка найманого робітника під впливом зміни чистої відносної заробітної плати. Кількість робочого часу найманого робітника і підприємця визначає обсяг суспільного виробництва (формула (2.5)), а з урахуванням податкових ставок і суму податкових надходжень (формула (2.9)). Далі розраховується рівень суспільного добробуту згідно з виразом (2.11). Схематично послідовність розрахунку подана на рис. 3.1.

Всі отримані в результаті розрахунків параметри економіки, такі як рівень суспільного добробуту, обсяг суспільного виробництва та об’єм податкових надходжень, є безрозмірними. Розмірність цих величин визначається розмірністю компонентів функції Кобба-Дугласа (2.1). При використанні відносних обсягів робочого часу та безрозмірному коефіцієнту A , загальний об’єм суспільного виробництва є безрозмірною величиною. Таке припущення доцільно у розробленій моделі, оскільки отримані результати використовуються для порівняльного аналізу економічних параметрів при різних рівнях оподаткування і абсолютне значення не впливає на результати аналізу.

Рис. 3.1. Послідовність проведення розрахунків

Для аналізу розглянемо три випадки використання коштів, що збираються в якості податків. У першому випадку всі зібрані кошти витрачаються на споживання і подані третім доданком в індивідуальних функціях корисності. Цей доданок відповідає суспільним благам, які споживають економічні суб'єкти. Оскільки обсяг суспільних благ залежить від рівня суспільного виробництва, то

рішення індивідів щодо кількості робочого часу впливає на індивідуальні корисності не тільки через об'єм споживання приватних товарів, але й через суспільні блага. Проте, кожний окремих суб'єкт, приймаючи рішення щодо кількості робочого часу, вважає, що суспільні блага незмінні і задані екзогенно та не впливають на прийняття рішень. Таким чином, при оптимізації поведінки економічних суб'єктів компонент суспільних благ не враховується. Корисність, одержувана від споживання суспільних благ, у рамках використовуваної моделі підсумовується до індивідуальних корисностей після оптимізації і враховується при визначенні рівня суспільного добробуту. В цьому випадку τ приймається рівним 0, а α рівним 0.5, щоб сума показників ступеня при всіх доданках дорівнювала одиниці і не порушувався принцип опуклості функції корисності. Інші параметри відповідають табл. 3.1.

У першому випадку одержуємо результати, що відповідають звичайному припущенню про те, що підвищення податків знижує стимули до праці і, тим самим, зменшує обсяг виробництва. Залежність обсягу виробництва, суми податкових надходжень та рівня суспільного добробуту від середньої ставки оподаткування наведена в табл. 3.2 і на рис. 3.2. Як видно з рис. 3.2, обсяг виробництва знижується в міру зростання податків. Сума податкових платежів збільшується при зміні ставки від 0% до 80% і знижується при перевищенні 80%. Таким чином, у рамках запропонованої моделі, податковою ставкою, що забезпечує максимальні податкові надходження, виявляється ставка в 80%, проте обсяг виробництва при цьому скорочується на 30% від обсягу виробництва у відсутності податків.

Як видно з рис. 3.2, обсяг виробництва падає при зростанні податкових ставок. Оскільки кошти, зібрані в якості податків, не впливають на рівень виробництва, то оптимальною з погляду суспільного виробництва буде нульова податкова ставка або та ставка, що забезпечує прибутки бюджету на мінімально необхідному рівні.

Таблиця 3.2.

Залежність суми податків, обсягу виробництва і рівня суспільного добробуту від середньої податкової ставки (державні доходи витрачаються на споживання)

Ставка податків	0%	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%		90%	100%
Сума податків	0,00	0,15	0,31	0,46	0,58	0,72	0,83	0,91	0,94		0,80	0,00
Суспільне виробництво	1,84	1,76	1,68	1,61	1,52	1,49	1,42	1,35	1,21		0,94	0,00
Суспільний добробут	1,36	1,92	2,01	2,08	2,09	2,13	2,03	2,01	1,95		1,62	1,00

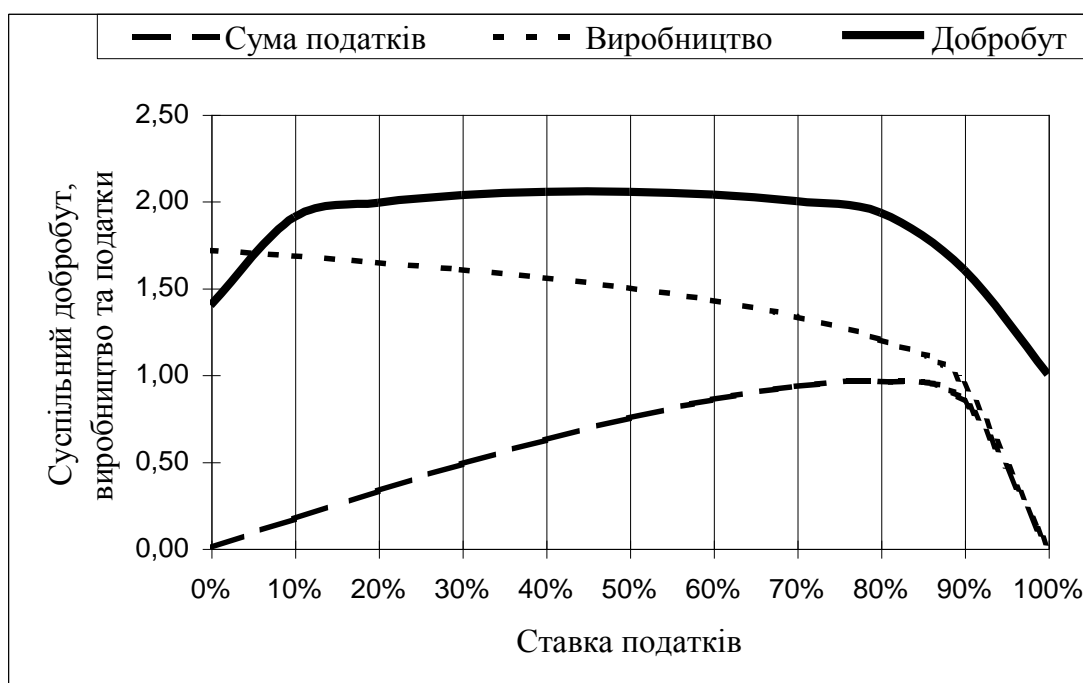

Рис. 3.2. Залежність суми податків, обсягу виробництва і рівня суспільного добробуту від середньої податкової ставки (державні доходи витрачаються на споживання)

Рівень суспільного добробуту зростає при рості податкових ставок від 0% до 50% і знижується після 60%. Слід відзначити, що крива суспільного добробуту полого та близька до горизонтальної прямої на ділянці між 15% і 80%. Це обумовлено тим, що суми, які вилучаються в якості податків, споживаються економічними суб'єктами і сприяють збільшенню сукупної корисності. Як видно

з рис. 3.2, сума податкових надходжень швидко зростає при зростанні ставки податків від 0% до 70% - 80%, це призводить до зростання третього доданку у виразах (3.4.) при одночасному зменшенні першого, що, як слідство, призводить до незначної зміни у рівні суспільного добробуту відповідно до виразу (2.11).

В другому випадку кошти, зібрані в якості податків, використовуються тільки для виробництва. Дійсно, припущення про те, що державні витрати не впливають на об'єм суспільного виробництва, не відповідає дійсності. Державні витрати на освіту й охорону здоров'я підвищують продуктивність праці, а державні інвестиції в інфраструктуру є необхідною умовою ефективного ведення приватного бізнесу. В цьому випадку ξ приймається рівним 0, σ рівним 0.5, а інші параметри відповідають табл. 3.1.

Розглянемо цей випадок, коли державні кошти використовуються для виробництва, а виробнича функція відповідає виразу (2.1). Результати розрахунків в цьому випадку, подані в табл. 3.3 і на рис. 3.3, істотно відрізняються від попередніх результатів.

Таблиця 3.2.

Залежність суми податків, обсягу виробництва і рівня суспільного добробуту від середньої податкової ставки (державні доходи витрачаються на виробництво)

Ставка податків	0%	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
Сума податків	0,00	0,05	0,17	0,32	0,49	0,69	0,88	1,05	1,17	1,12	0,00
Суспільне виробництво	0,00	0,54	0,83	1,06	1,23	1,37	1,46	1,51	1,46	1,24	0,00
Суспільний добробут	1,00	1,97	2,08	2,12	2,12	2,09	2,04	1,95	1,83	1,63	1,00

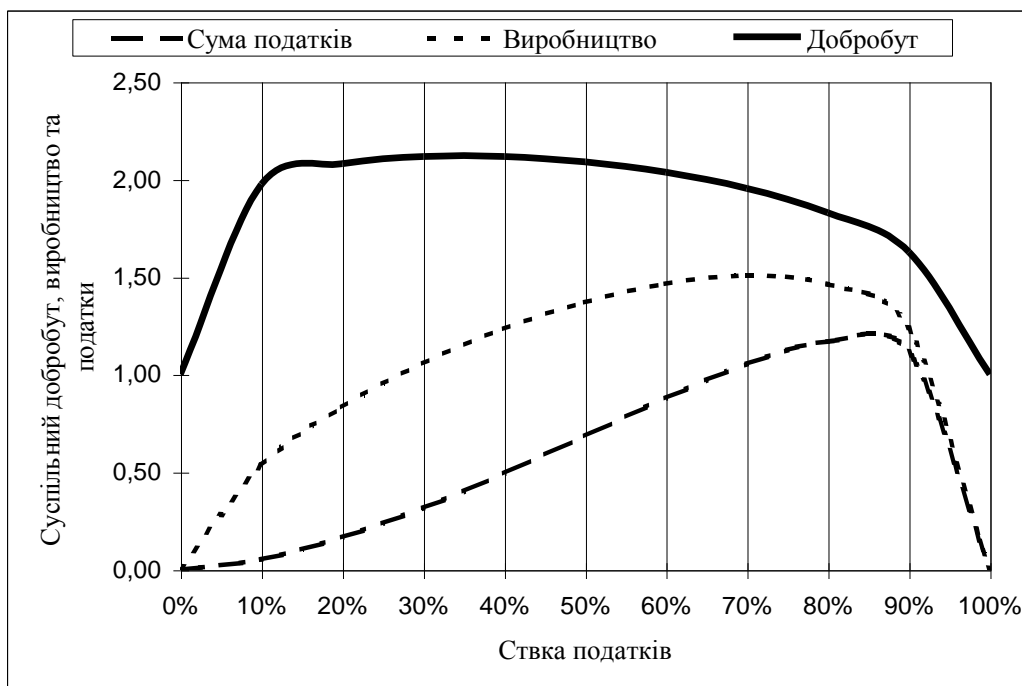

Рис. 3.3. Залежність суми податків, обсягу виробництва і суспільного добробуту від середньої податкової ставки (державні доходи витрачаються на виробництво)

Як видно з наведеного графіку, максимальний обсяг виробництва досягається при ставці податків біля 70%, а максимальна сума податків відповідає ставці приблизно 85%. Максимальне значення суспільного добробуту досягається при ставці податків 30% - 40%, це обумовлено тим, що при більш високих податках велика частина обсягу виробництва вилучається і не споживається економічними суб'єктами. Таким чином, визначення оптимальної ставки податку, як ставки, що забезпечує максимальний обсяг виробництва або максимальні суми податкових платежів є некоректним, тому що при цьому не забезпечується максимальний рівень добробуту населення.

Водночас слід відзначити значне зростання рівня суспільного добробуту по мірі зростання податкових ставок з 0% до 10% - 15%. Це обумовлено значним зростанням обсягів виробництва на цьому відрізку, та як слідство, зростанням споживання приватного товару економічними суб'єктами. На рис. 3.3 рівень споживання приватного товару може бути визначений як різниця між кривою обсягів суспільного виробництва та кривою суми податкових надходжень. Як

видно з рисунку, ця різниця швидко зростає на відрізку податкових ставок від 0% до 10% - 15%, на відрізку 20% - 60% змінюється не суттєво та починає швидко зменшуватися після перевищення податковою ставкою рівня у 60%.

Тепер розглянемо третій випадок, коли кошти, зібрані урядом у якості податків, використовуються як для підвищення ефективності виробництва, так і для споживання індивідами. Такий підхід найбільшою мірою відповідає реальній ситуації в економіці. У цьому випадку усі вхідні дані відповідають табл. 3.1.

У результаті чисельної оптимізації розглянутої моделі для різноманітних значень податкових ставок одержимо результати, надані у табл. 3.4 і на рис. 3.4.

Таблиця 3.4.

Залежність суми податків, обсягу виробництва і суспільного добробуту від середньої податкової ставки (державні доходи витрачаються на виробництво та споживання)

Ставка податків	0%	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%
Сума податків	0,00	0,05	0,13	0,22	0,33	0,42	0,49	0,56	0,61	0,55	0,00
Суспільне виробництво	0,00	0,46	0,63	0,74	0,82	0,83	0,82	0,80	0,76	0,61	0,00
Суспільний добробут	1,00	1,99	2,16	2,20	2,20	2,17	2,14	2,09	2,00	1,85	1,00

Як видно з рис. 3.4. і табл. 3.4, максимальний рівень добробуту досягається при ставці податку між 30% та 40%. Максимум рівня суспільного виробництва відповідає ставці податків на рівні 50%. Максимум суми податкових платежів - 80%. Таким чином, ставка податків, що відповідає максимальному значенню рівня суспільного добробуту менше, ніж ставка, що відповідає максимальному обсягу суспільного виробництва.

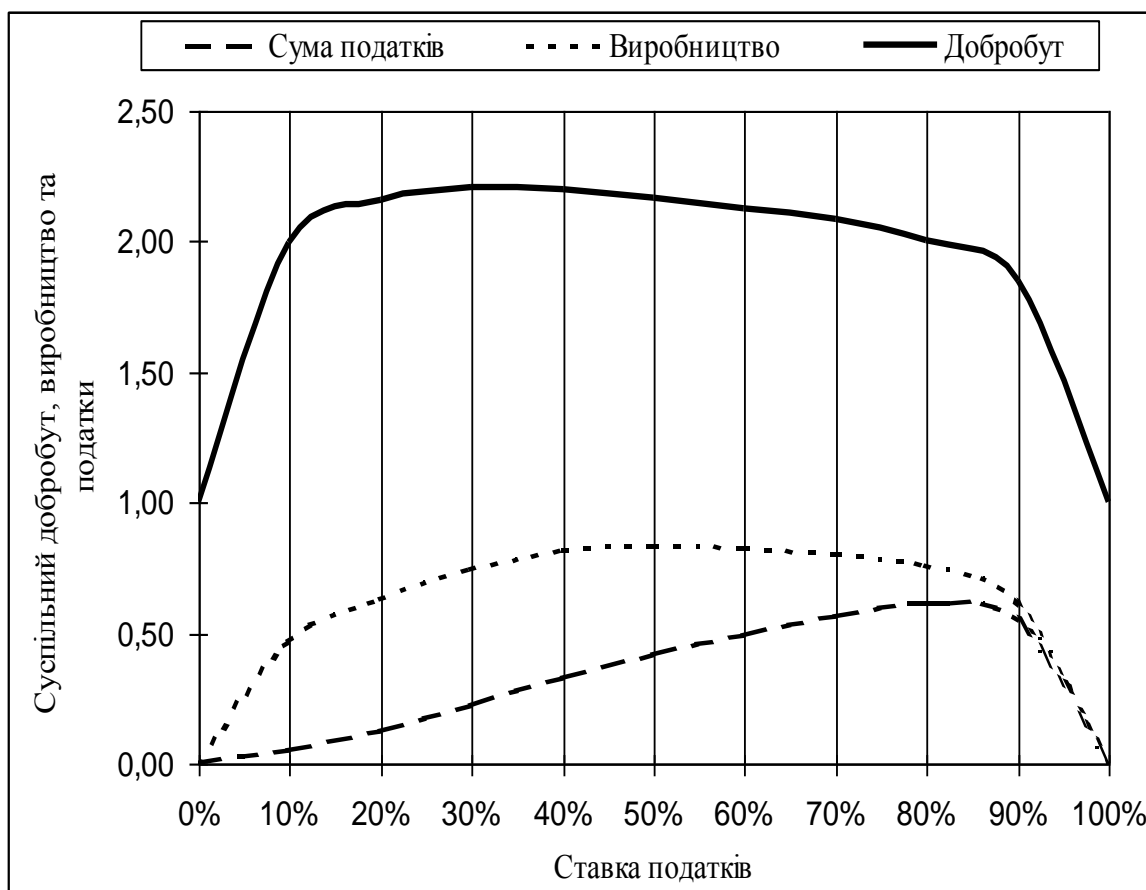

Рис. 3.4. Залежність суми податків, обсягу виробництва і суспільного добробуту від середньої податкової ставки (державні доходи витрачаються на виробництво та споживання)

Розрахуємо відношення ставки податку на заробітну плату t_l до ставки податку з прибутку t_n при заданому рівні сукупних податкових надходжень - 40% від обсягу суспільного виробництва.

Як видно з результатів розрахунків (табл. 3.5 та рис. 3.5), економічні суб'єкти змінюють рівень реальної заробітної плати, максимізуючи свій добробут. При цьому максимальний рівень суспільного добробуту відповідає однаковому рівню оподаткування заробітної плати, тобто доходу найманого працівника, та прибутку, тобто доходу підприємця.

Таблиця 3.5.

Залежність реальної заробітної плати і рівня суспільного добробуту від структури податків

Відношення $\frac{t_l}{tn}$	0.1	0.2	0.5	1	2	5	10
v	0,67	0,77	0,88	1,08	1,45	2,02	2,82
U	2,12	2,20	2,26	2,27	2,24	2,14	2,07

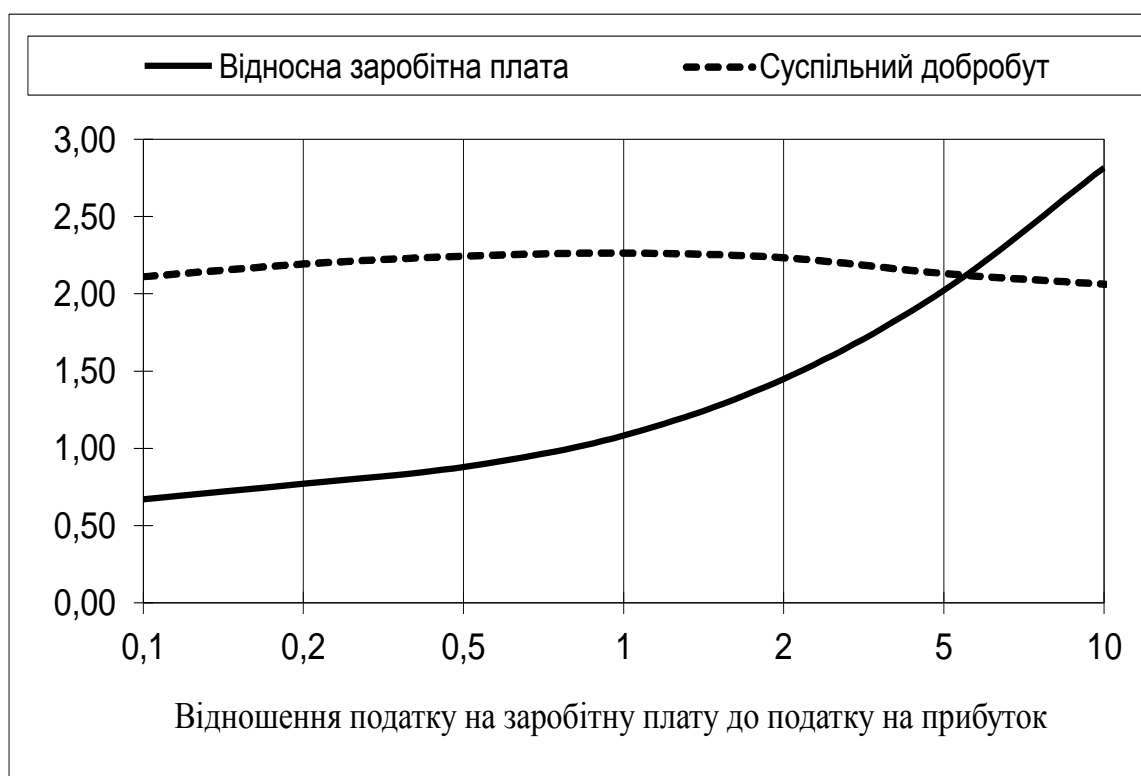

Рис. 3.5. Залежність реальної заробітної плати і рівня суспільного добробуту від структури податків

Як видно з рис. 3.5, із зростанням податку на доход найманих працівників стосовно податку на прибуток, збільшується реальна заробітна плата, компенсуючи втрати працівників, пов'язані зі збільшенням податкових платежів. З приведених результатів можна зробити висновок, що, якщо учасники ринку можуть самостійно встановлювати відносні ціни (у даному випадку

реальну заробітну плату), то будь-яка структура податків буде компенсована відповідною зміною цін. Варто зауважити, що зміна цін відбудеться не миттєво, і протягом періоду з моменту прийняття системи податків до встановлення нової рівноважної ціни може пройти значний час.

3.2. Розрахунковий аналіз рівня податкового навантаження в умовах сучасної податкової системи України

Сучасна податкова система України має чимало недоліків: високий податковий тиск на сумлінних платників податків, нерівномірний розподіл податкового навантаження між різними галузями народного господарства, великі витрати підприємців на адміністрування податків та недостатньо прозорий механізм оподаткування.

Таким чином, виникає необхідність визначення дійсного рівня податкового навантаження для економічних суб'єктів в умовах сучасної податкової системи. Для цього розрахуємо номінальний рівень податкового навантаження.

Розрахунки проведемо для стандартної та спрощеної систем оподаткування. В умовах стандартної системи оподаткування будемо враховувати основні податки: податок на додану вартість, податок на прибуток підприємств, прибутковий податок з фізичних осіб та нарахування на фонд заробітної плати. Як свідчить проведене дослідження, саме ці податки є найбільшими для підприємств і формуючими для консолідованого бюджету України.

В умовах спрощеної системи оподаткування врахуємо єдиний податок з підприємств та прибутковий податок з фізичних осіб. Єдиний податок для малих підприємств було введено Указом Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва», який

передбачає сплату єдиного податку з обігу замість більшості податків, що сплачуються за стандартною схемою оподаткування [22].

Для проведення такого аналізу розглянемо укрупнену структуру ціни продукції підприємства, приймаючи остаточну ціну за одиницю. Тоді ціну можна розглянути наступним чином.

Ціна товару							
Матеріальні витрати	Додана вартість						
	Амортизація	Заробітна плата			Прибуток		ПДВ і податок з обігу
		Власне зарплата		Нарахування на ФЗП	Чистий прибуток	Податок на прибуток	
		Чиста зарплата	Прибутковий податок				

Рис. 3.6. Структура ціни продукції

Як відомо, доходом осіб, що беруть участь у виробничому процесі на підприємстві, є тільки чистий прибуток та чиста заробітна плата. Інша частина вартості товару обумовлена прямими матеріальними витратами підприємства, амортизацією використовуваних основних фондів і податками.

Визначимо вплив структури ціни товарів, робіт або послуг, які пропонуються українськими підприємствами на рівень податкового навантаження на такі підприємства. Для цього розрахуємо податкове навантаження, як відношення сукупності податків до сукупності доходу підприємства і загальної суми податків. При аналізі будемо враховувати тільки основні податки і нарахування на фонд заробітної плати.

У якості основних змінюваних параметрів приймемо частки матеріальних витрат і прибутку в остаточній ціні продукції. Саме ці параметри найбільшою мірою визначають значення таких податків як податок на додану вартість і

податок із прибутку підприємств. Частку матеріальних витрат, куди входять витрати на сировину і матеріали, витрати на придбання засобів праці, що не мають відношення до основних засобів, витрати на енергію й інші витрати підприємства, пов'язані з придбанням товарів і послуг у сторонніх організацій, позначимо через K_{MB} , частку прибутку в ціні позначимо $K_{ПР}$. Тоді остаточна ціна товару може бути подана такою формулою:

$$Ц = (A + K_{ЗП} + П_{ЗП} + K_{ПР} + П_{ПР})(1 + П_{ПДВ}) + K_{MB} \quad , \quad (3.7)$$

де A – амортизація;

$K_{ЗП}$ - заробітна плата, що складається з чистої заробітної плати та прибуткового податку;

$П_{ЗП}$ - нарахування на фонд заробітної плати;

$П_{ПР}$ - податок на прибуток;

$П_{ПДВ}$ - податок на додану вартість.

Прийнемо остаточну ціну за одиницю і припустимо, що частка амортизації дорівнює частці заробітної плати. Таке припущення засноване на тому, що для виробництва трудомістких товарів, робіт або послуг, як правило, використовується складне і дороге устаткування, таким чином, частка амортизації в ціні буде зростати одночасно з долею заробітної плати.

Проаналізуємо зміну податкового навантаження на підприємства при зміні частки матеріальних витрат у ціні продукції від 0 до 0,9 і частки чистого прибутку або рентабельності продажів від 0 до 0,4 в умовах української податкової системи. Під рентабельністю продажів у даному випадку розуміється відношення чистого прибутку до ціни товару. Розглянемо як основну систему оподаткування, так і спрощену, використовувану малими підприємствами.

В умовах спрощеної системи оподаткування при використанні єдиного податку по ставці 10% для першої групи платників податку, та по ставці 20% для другої групи, формула (3.7) приймає вигляд:

$$Ц = A + K_{ЗП} + K_{ПР} + K_{MB} + П_{Є}, \quad (3.8)$$

де $П_{Є}$ – єдиний податок.

При цьому податкове навантаження може бути розраховано за допомогою формули:

$$ПН = \frac{П}{П + 0,8K_{ЗП} + K_{ПР}}, \quad (3.9)$$

де ПН – податкове навантаження;

П – уся сукупність податкових платежів.

Вхідні дані для розрахунків наведені в табл. 3.6.

Таблиця 3.6.

Вихідні дані для розрахунку впливу структури ціни
на рівень податкового навантаження

Податки	ПДВ	Податок на прибуток	Прибутковий податок	Нарахування на ФЗП	Єдиний податок (10%)	Єдиний податок (20%)
Ставка, %	20	18	18	22	10	20

Розрахуємо частку податків у ціні та податкове навантаження для випадку, коли підприємства реалізують продукцію з нульовою рентабельністю продаж. Результати приведені в табл. 3.7 та на рис. 3.7.

Таблиця 3.7.

Відношення суми податків до ціни товару та податкове навантаження при нульовій рентабельності продажів

Частка матеріальних витрат	0	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9
Відношення податків до ціни (стандартна система оподаткування)	0,35	0,31	0,28	0,24	0,21	0,17	0,14	0,10	0,07	0,03
Податкове навантаження (стандартна система оподаткування)	0,59	0,59	0,59	0,59	0,59	0,59	0,59	0,59	0,59	0,59
Відношення податків до ціни (спрощена система оподаткування, ставка 10%)	0,19	0,18	0,17	0,16	0,15	0,14	0,13	0,12	0,11	0,10
Податкове навантаження (спрощена система оподаткування, ставка 10%)	0,35	0,36	0,38	0,40	0,43	0,47	0,52	0,60	0,73	-

Продовження таблиці 3.7.

Відношення податків до ціни (спрощена система оподаткування, ставка 20%)	0,32	0,29	0,27	0,24	0,21	0,19	0,16	0,13	0,11	0,08
Податкове навантаження (спрощена система оподаткування, ставка 20%)	0,46	0,47	0,47	0,48	0,50	0,52	0,54	0,58	0,66	0,83

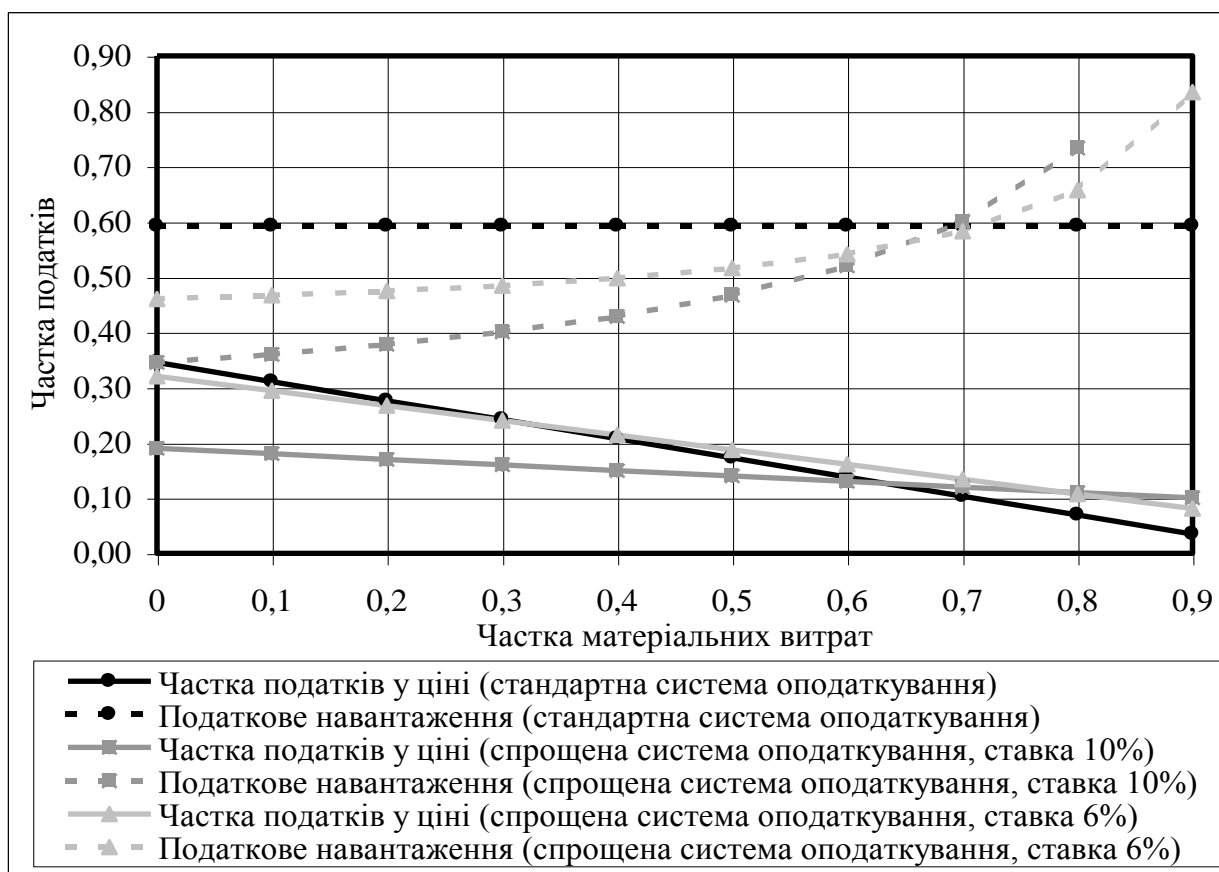

Рис. 3.7. Відношення суми податків до ціни товару та податкове навантаження при нульовій рентабельності продажів

Як видно з табл. 3.7, податкове навантаження на підприємства, що працюють із нульовою рентабельністю, дуже високе. У випадку стандартної системи оподаткування рівень податкового навантаження складає приблизно 60%, що обумовлено високим рівнем нарахувань на заробітну плату. Всупереч звичаєному в теорії податків принципу запобігання подвійного оподаткування, заробітна плата підпадає під потрійне оподаткування. Дійсно, на прибутковий податок нараховуються збори, що сплачуються з фонду заробітної плати, а потім,

на всю сукупність витрат, пов'язаних із виплатою заробітної плати, нараховується податок на додану вартість. Це призводить до значного зростання податкового тиску на трудомісткі виробництва.

Спрощена система оподаткування дозволяє знизити податкове навантаження для підприємств з нульовою рентабельністю продаж при частці матеріальних витрат менше 70% від вартості продукції. При зростанні частки матеріальних витрат спрощена система оподаткування призводить до істотного росту податкового навантаження.

Проаналізуємо, як вплине на рівень податкового навантаження та частку податків у ціні збільшення рентабельності продажу до 10%. Результати розрахунків приведені у табл. 3.8 та на рис. 3.8.

Таблиця 3.8.

Відношення суми податків до ціни товару та податкове навантаження при рентабельності продажів 10%

Частка матеріальних витрат	0	0,1	0,2	0,3	0,4		0,5	0,6	0,7	0,8
Відношення податків до ціни (стандартна система оподаткування)	0,35	0,32	0,28	0,25	0,22		0,18	0,15	0,11	0,08
Податкове навантаження (стандартна система оподаткування)	0,56	0,56	0,55	0,55	0,54		0,53	0,52	0,50	0,47
Відношення податків до ціни (спрощена система оподаткування, ставка 10%)	0,18	0,17	0,16	0,15	0,14		0,13	0,12	0,11	0,10
Податкове навантаження (спрощена система оподаткування, ставка 10%)	0,30	0,31	0,32	0,33	0,35		0,37	0,40	0,44	0,50
Відношення податків до ціни (спрощена система оподаткування, ставка 6%)	0,31	0,28	0,26	0,23	0,20		0,18	0,15	0,12	0,10
Податкове навантаження (спрощена система оподаткування, ставка 6%)	0,42	0,42	0,42	0,42	0,43		0,43	0,43	0,44	0,46

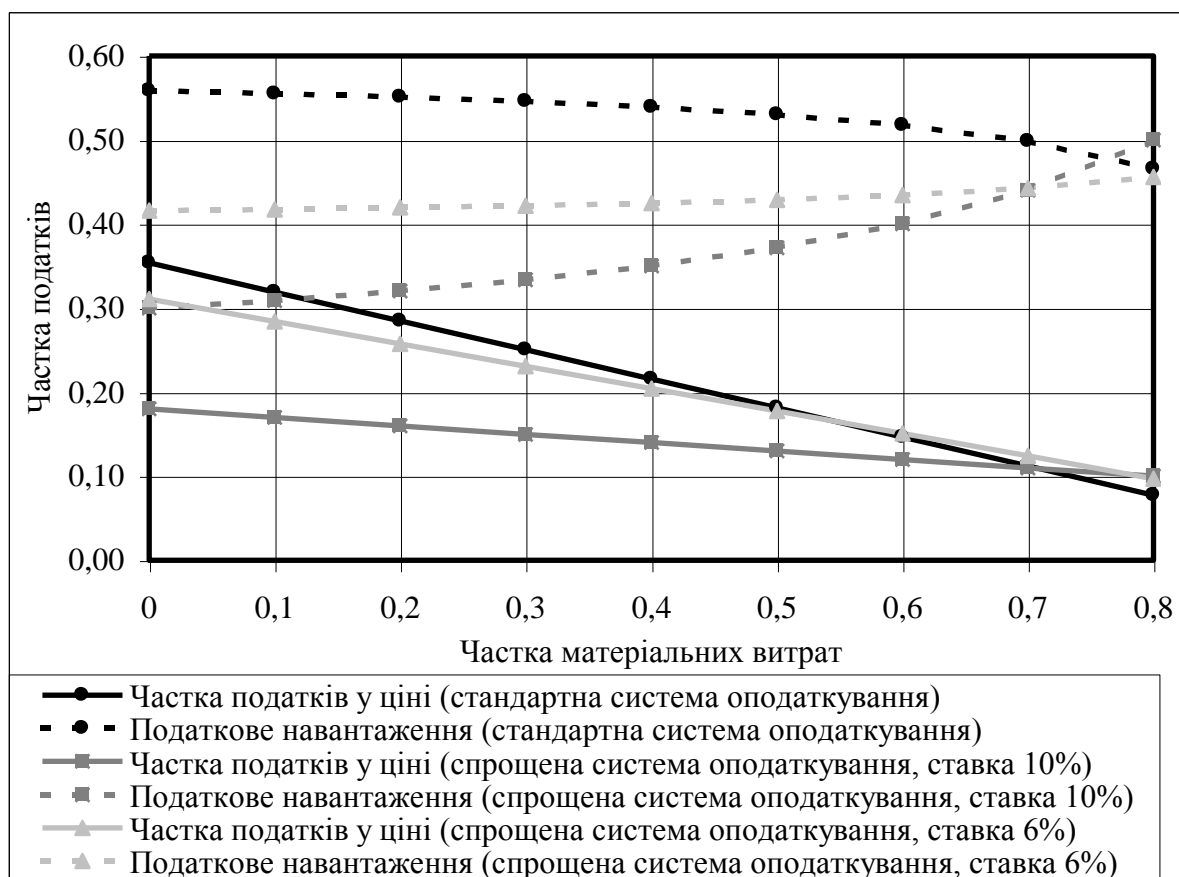

Рис. 3.8. Відношення суми податків до ціни товару та податкове навантаження при рентабельності продажів 10%

Як видно, для підприємств із рентабельністю продажів на рівні 10% податкове навантаження, за умов сплати податків за стандартною системою, частково знижується до рівня 50-55%. Це обумовлено відносно меншим оподаткуванням прибутку підприємства в порівнянні з заробітною платою. При значній частці доданої вартості в ціні продукції спрощена система оподаткування зі ставкою податку 10% призводить до більш низького рівня податкового навантаження на підприємства. Тільки у випадку перевищення часткою матеріальних витрат значення 75% стандартна система стає вигіднішою за спрощену з податковою ставкою 10%. Проте, на відрізку, що відповідає зміні частки матеріальних витрат від 70% до 80%, найвигіднішою стає спрощена система оподаткування зі ставкою єдиного податку 10%.

Результати розрахунків для рівня рентабельності продажу у 20% наведені у табл. 3.9 та на рис. 3.9.

Таблиця 3.9.

Відношення суми податків до ціни товару та податкове навантаження при рентабельності продажів 20%

Частка матеріальних витрат	0	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7
Відношення податків до ціни (стандартна система оподаткування)	0,36	0,33	0,29	0,26	0,22	0,19	0,16	0,12
Податкове навантаження (стандартна система оподаткування)	0,53	0,52	0,52	0,51	0,50	0,48	0,47	0,44
Відношення податків до ціни (спрощена система оподаткування, ставка 10%)	0,17	0,16	0,15	0,14	0,13	0,12	0,11	0,10
Податкове навантаження (спрощена система оподаткування, ставка 10%)	0,26	0,27	0,27	0,28	0,29	0,30	0,31	0,33
Відношення податків до ціни (спрощена система оподаткування, ставка 6%)	0,30	0,27	0,25	0,22	0,19	0,17	0,14	0,11
Податкове навантаження (спрощена система оподаткування, ставка 6%)	0,38	0,38	0,37	0,37	0,37	0,36	0,35	0,35

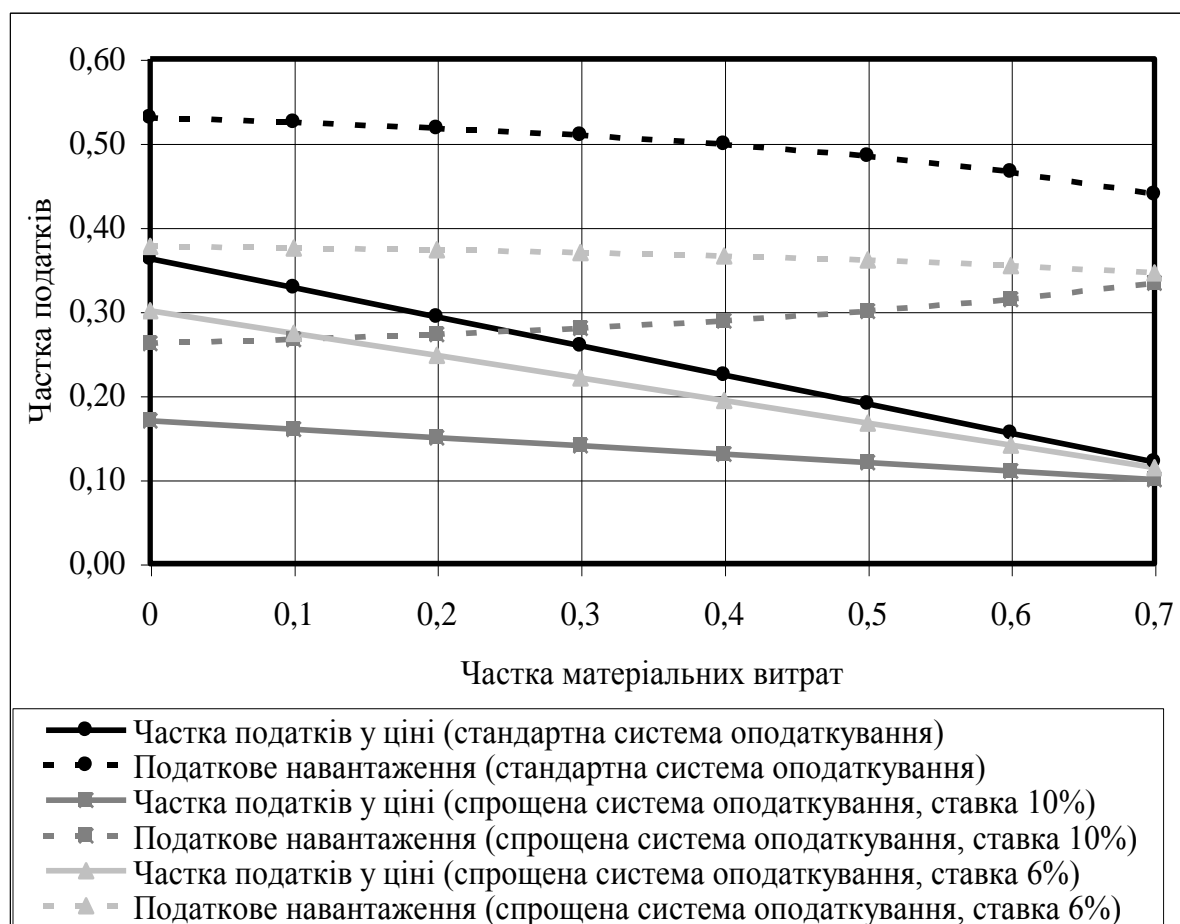

Рис. 3.9. Відношення суми податків до ціни товару та податкове навантаження при рентабельності продажів 20%

Як видно з табл. 3.4, для підприємств із рентабельністю продажів на рівні 20% податкове навантаження, відповідне стандартній системі оподаткування, складає в середньому біля 50%, а для трудо- і фондоемких підприємств зі значною часткою доданої вартості, навіть перевищує цей рівень. У той же час спрощена система оподаткування дозволяє знизити податкове навантаження майже вдвічі, до рівня 26-33%.

Далі у табл. 3.10 та 3.11, а також на рис. 3.10 та 3.10 наведені результати розрахунків для випадку рентабельності на рівні 30% та 40% відповідно.

Таблиця 3.10.

Відношення суми податків до ціни товару та податкове навантаження при рентабельності продажів 30%

Частка матеріальних витрат	0	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6
Відношення податків до ціни (стандартна система оподаткування)	0,37	0,34	0,30	0,27	0,23	0,20	0,16
Податкове навантаження (стандартна система оподаткування)	0,51	0,50	0,49	0,48	0,47	0,45	0,43
Відношення податків до ціни (спрощена система оподаткування, ставка 10%)	0,16	0,15	0,14	0,13	0,12	0,11	0,10
Податкове навантаження (спрощена система оподаткування, ставка 10%)	0,23	0,23	0,23	0,24	0,24	0,24	0,25
Відношення податків до ціни (спрощена система оподаткування, ставка 6%)	0,29	0,26	0,24	0,21	0,18	0,16	0,13
Податкове навантаження (спрощена система оподаткування, ставка 6%)	0,34	0,34	0,33	0,33	0,32	0,31	0,29

Таблиця 3.11.

Відношення суми податків до ціни товару та податкове навантаження при рентабельності продажів 40%

Доля матеріальних витрат	0	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5
Відношення податків до ціни (стандартна система оподаткування)	0,38	0,35	0,31	0,28	0,24	0,21
Податкове навантаження (стандартна система оподаткування)	0,48	0,48	0,47	0,45	0,44	0,42
Відношення податків до ціни (спрощена система оподаткування, ставка 10%)	0,15	0,14	0,13	0,12	0,11	0,10

Продовження таблиці 3.11

Податкове навантаження (спрощена система оподаткування, ставка 10%)	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20
Відношення податків до ціни (спрощена система оподаткування, ставка 6%)	0,28	0,25	0,23	0,20	0,17	0,15
Податкове навантаження (спрощена система оподаткування, ставка 6%)	0,31	0,31	0,30	0,29	0,28	0,26

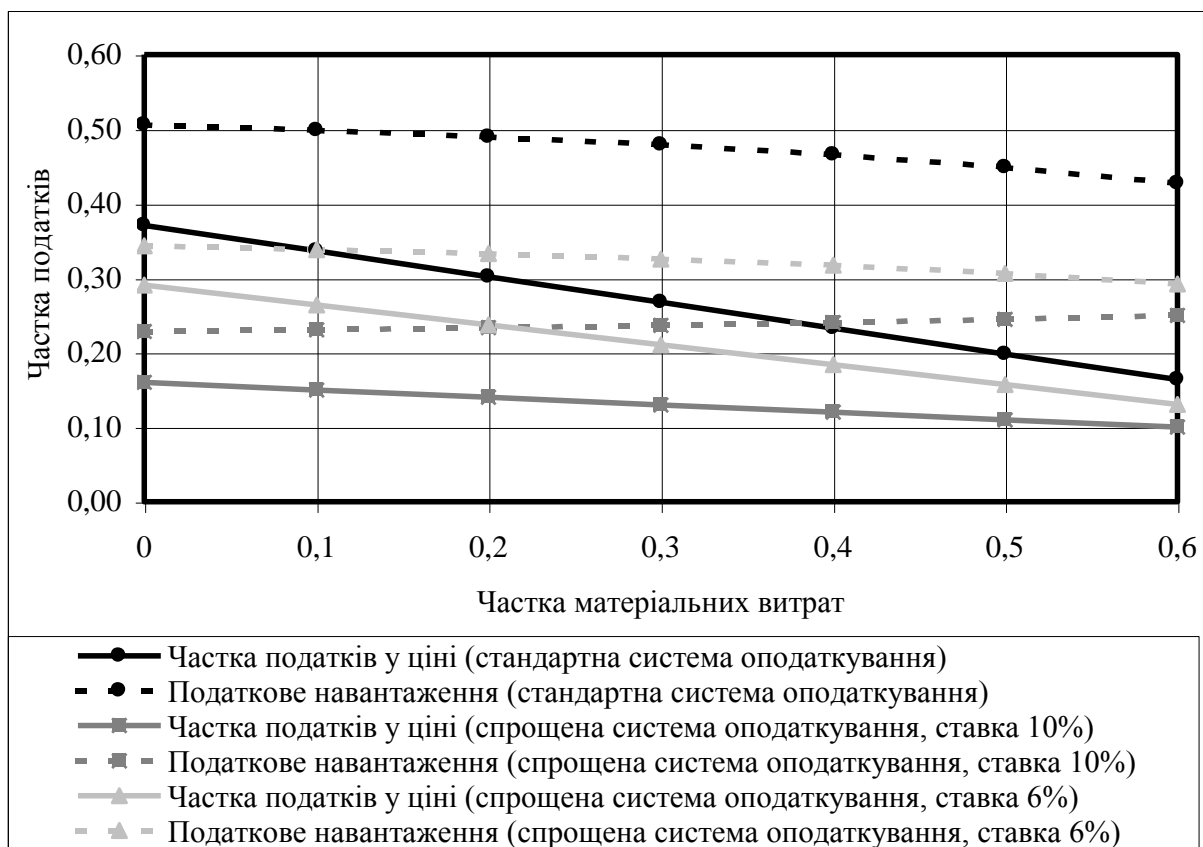

Рис. 3.10. Відношення суми податків до ціни товару та податкове навантаження при рентабельності продажів 30%

З табл. 3.10 і 3.11 видно, що спрощена система оподаткування дозволяє зменшити податкове навантаження також і для високорентабельних підприємств з 40-50 % до рівня 20-25 %, а за умов сплати єдиного податку за ставкою 10% та ПДВ, до рівня 26-35%.

Слід зазначити, що з розвитком ринкових відносин в Україні рентабельність окремих підприємств буде зменшуватися внаслідок зростання конкуренції. Тому рентабельність продажу на рівні 30-40% може залишитись

тільки у великих підприємств-монополістів, а для більшості підприємств вона буде меншою за 20%.

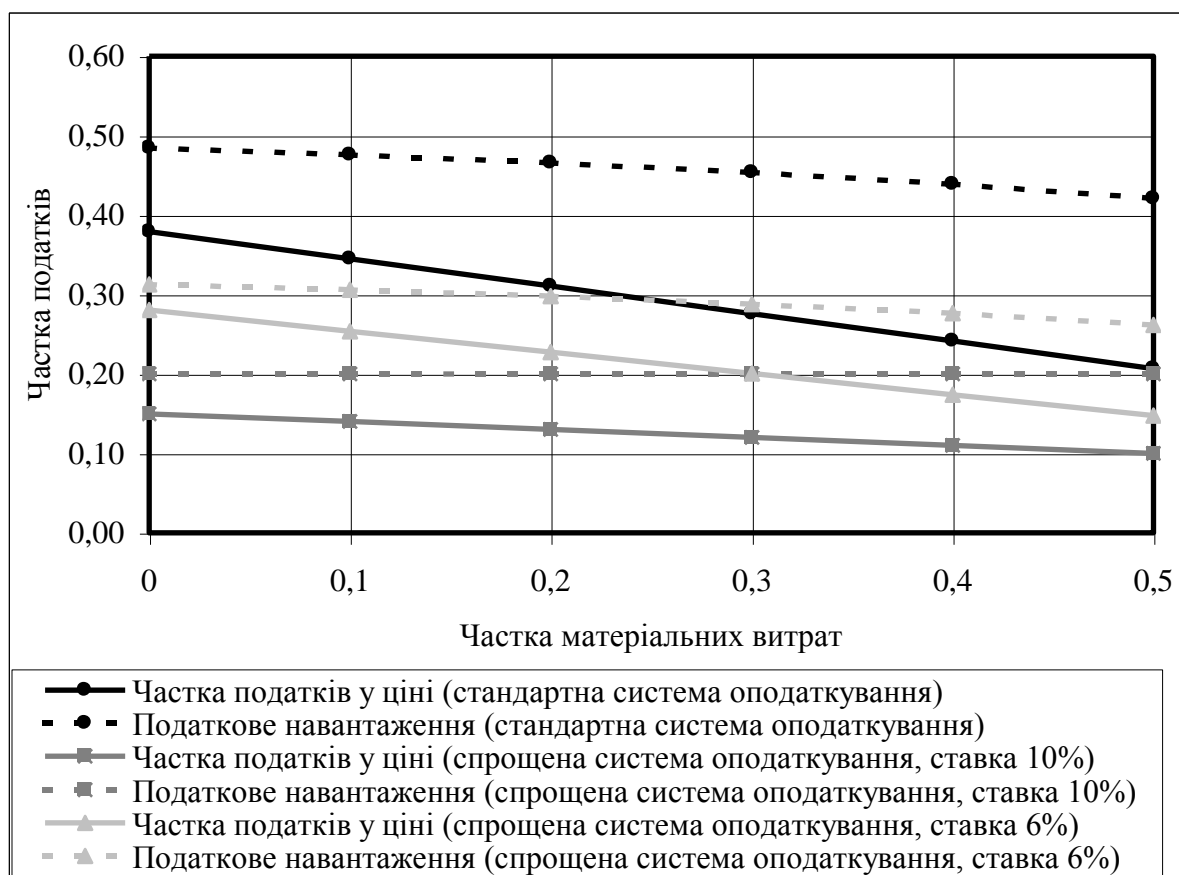

Рис. 3.11. Відношення суми податків до ціни товару та податкове навантаження при рентабельності продажів 40%

Отже, спрощена система оподаткування дозволяє знизити податкове навантаження на підприємства. Для більшості українських підприємств, які працюють в умовах ринку та мають рентабельність на рівні 0-20%, сплата єдиного податку дозволить знизити податкове навантаження з 45-60% за умов стандартної системи оподаткування, до 30-40% за умов єдиного податку ставкою 10% або до 35-45% за ставкою 6% та сплатою ПДВ. Як показало дослідження у другому розділі дисертації, оптимальним з точки зору досягнення максимального рівня суспільного добробуту є податкове навантаження на рівні 35-40% доходу підприємств, що приблизно відповідає рівню податкового

навантаження підприємств, які сплачують податки за спрощеною системою оподаткування.

Крім того, витрати на адміністрування єдиного податку значно менші за витрати на адміністрування податків при стандартній схемі оподаткування. Таким чином, податковий тиск зменшується не тільки завдяки зменшенню сум податкових платежів, а й завдяки зменшенню інших витрат підприємців. Найістотніше зниження може бути досягнуто для підприємств із високою рентабельністю і високим відсотком доданої вартості у ціні продукції, тобто високою науко- і трудомісткістю. У такий спосіб, податкова система буде стимулювати найперспективніші галузі народного господарства, що забезпечують високий рівень доходів як працівників, так і підприємців. Розвиток саме цих підприємств дозволить Україні конкурувати з розвинутими країнами на міжнародному ринку.

Висновки до 3 розділу

У результаті досліджень, які проведені у третьому розділі можна зробити наступні висновки.

Реформування податкової системи повинно відбуватися відповідно загальним принципам побудови податкової політики, спрямованим на забезпечення активізації підприємницької діяльності. Головними з таких принципів є:

- зниження рівня податкового навантаження на підприємства зі значною часткою доданої вартості у ціні продукції;
- зменшення витрат на адміністрування податків як з боку держави, так і з боку платників податків шляхом удосконалення податкової політики;
- підвищення рівня нейтральності системи оподаткування стосовно економічних рішень підприємців і споживачів.

ВИСНОВКИ

Як показує проведене дослідження, податкова політика істотно впливає на підприємницьку діяльність і економічні процеси в Україні. Особливо яскраво виявляється вплив податкової політики на етапі реформування економіки.

Засоби стимулювання, використовувані податковою політикою, неоднозначно впливають на економічні процеси: будь-які податкові пільги, стимулюючи корисну для держави діяльність суб'єктів господарювання, порушують конкурентну рівновагу, сприяють зловживанням і ухиленням від сплати податків.

Низький рівень доходів більшості громадян України збільшує негативні наслідки від оподаткування, які обумовлені втратою більшої частки корисності від споживання індивідуальних товарів.

На рівень податкового тиску та його розподіл між економічними суб'єктами істотно впливають такі фактори як неплатежі по податковим зобов'язанням, взаєморозрахунки між підприємствами та бюджетами всіх рівнів.

Податкові ставки, що забезпечують максимальний рівень податкових надходжень, не відповідають максимальному обсягу суспільного виробництва і максимальному рівню суспільного добробуту. Отже, недоцільно встановлювати податкові ставки, що відповідають максимально високому рівню податкових надходжень.

Якщо кошти, що збираються в якості податків, не беруть участь у виробництві, то будь-яке збільшення податків призведе до скорочення виробництва, тому що податки знижують стимули до праці. Якщо кошти, що збираються в якості податків, беруть участь у виробництві, то збільшення податків до значного рівня призводить до росту суспільного виробництва.

Максимальний рівень суспільного добробуту забезпечує рівномірна структура розподілу податкового навантаження між різними типами доходів..

Реформування податкової системи повинно відбуватися відповідно загальним принципам побудови податкової політики, спрямованим на

забезпечення активізації підприємницької діяльності. Головними з таких принципів є:

1. - зниження рівня податкового навантаження на підприємства зі значною часткою доданої вартості у ціні продукції;
2. - зменшення витрат на адміністрування податків як з боку держави, так і з боку платників податків шляхом удосконалення податкової політики;
3. - підвищення рівня нейтральності системи оподаткування стосовно економічних рішень підприємців і споживачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранова В.Г., Дубовик О.Ю., Хомутенко В.П. та ін . Податкова система: Навчальний посібник / за ред. В.Г. Баранової. Одеса: ВМВ, 2014. 344 с.
2. Бечко П.К., Бечко В.П., Лиса Н.В., Пташник С.А. Податковий менеджмент у системі податкового адміністрування. Економіка та держава. 2021. № 11. С. 79-83
3. Вдовиченко А.М., Орос Г.В. Податкове навантаження і темпи економічного зростання в Україні: у пошуках раціонального співвідношення. Економіка України. 2014. № 8. С. 61–78.
4. Данилов А.Д. Податкова системи України в умовах економічного спаду. Економічна наука. Економіка і держава. 2010. №3. С.32-36.
5. Дубовик О., Ковальчук Т. Конвергенція механізмів оподаткування доданої вартості України та Євросоюзу. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2016. № 8 (240). 192 с.
6. Закону України «Про систему оподаткування», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1251-12#Text>
7. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-20#Text>
8. Закон № 2142 Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text>
9. Іванишина О.С., Прокопенко І.А., Панура Ю.В. Удосконалення податкової системи як фактор підвищення фінансової безпеки держави. Ефективна економіка. 2021. № 4.

10. Лещук Г.В., Івасюк Н.Б. Податкова система України в умовах пандемії COVID-19: сучасні реалії та прогнози. Міднар.екон.відносини та світ.госп-во. 2020. №33(1). С.87-92.
11. Лук'яненко І., Сидорович М. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія. Київ, 2014. 230 с.
12. Мельничук О.П. Податкове навантаження у системі оподаткування України / О.П. Мельничук, О.В. Мельник // Економіка і регіон. 2014. № 2. С. 114-120.
13. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL : <http://www.treasury.gov.ua>
14. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL : <https://tax.gov.ua>
15. Податковий кодекс України № 2755-VI від 2 грудня 2010 р. URL: www.rada.gov.ua
16. Податкова система: навчальний посібник / Ю. Б. Іванов, В. Ф. Тищенко, О. Є. Найденко та ін. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 408 с
17. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. Дата оновлення: 01.07.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
18. 13. 21-32 Рубан М.О. Податкова політика як інструмент регулювання економічного розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 13. Ч. 2. С.105-109.
19. Скрипниченко М.І. Модель розширеної виробничої функції для економіки України. Бізнес-Інформ. 2009. № 2 (2). С. 133–137.
20. Стратегічний план Державної податкової служби України на 2022—2024 роки: Наказ Державної податкової служби України від 22.11.2021 № 965. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnistt/planitazviroboti/396505.html>
21. Удосконалення податкової системи України в контексті викликів та загроз, спричинених поширенням COVID-19. Аналітична записка / за ред. О.

- Драган, С. Брехова, О. Нагорічної. Ірпінь: НДІ фіскальної політики, 2020. 96 с.
22. Указом Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва»
 23. Янковий В.О. Економіко-математичні властивості виробничої функції Кобба-Дугласа і CES-функції. Східна Європа: Економіка, бізнес та управління. 2017. Випуск 2 (07). С. 330–336.
 24. Dillen M. Studies in optimal taxation stabilization and imperfect competition. London: Longman.
 25. Guesnerie R. A contribution to the pure theory of taxation. Manchester: Manchester University Press.
 26. Engen E. M., Skinner J. Taxation and economic growth - Cambridge: NBER Working paper. - №4923.
 27. Graafland J., Huizinga F. Taxes and benefits in a non-linear wage equation. - Cambridge: NBER Working paper. - №5895.
 28. Vîlcu G.E. (2018) On a generalization of a class of production functions. Applied Economics Letters. Issue 25 (2). P. 106–110.
 29. Cadil J., Vltavska K., Krejci I., Hartman D., Brabec M. (2017) Aggregate production function and income identity – Empirical analysis. International Journal of Economic Sciences. Volume VI. № 1.
 30. Krysovaty A., Fedosov V., Tymchenko O., Silchenko M. (2020) Taxation, economic growth and welfare in a low income country. Economic Annals XXI. Vol. 181 (1/2). Pp. 44-56.
 31. Onalan O., Basegmez H. (2018) Estimation of economic growth using Grey Cobb-Douglas production function: An application for US economy. Business, Economics and Finance – JBEF.. Volume 7 (2). P. 178–189.
 32. Paientko T., Oparin V. (2020) Reducing the Tax Burden in Ukraine: Changing Priorities. Central European Management Journal. 2020. №3. Pp. 98–126.